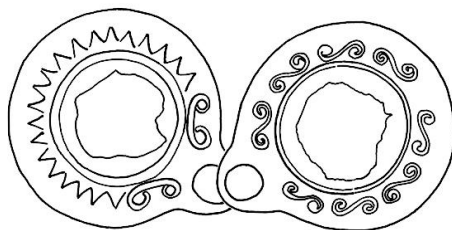

**Judovsko-krščanski viri in
razsežnosti dialoga**

*Jewish-Christian Sources and
Dimensions of Dialogue*

Mednarodni znanstveni simpozij *International Scientific Symposium*
20.–21. april 2021 *20th–21st April 2021*

Spletni dogodek *Online Event*

ZBORNİK POVZETKOV
BOOK OF ABSTRACTS

Judovsko-krščanski viri in razsežnosti dialoga
Jewish-Christian Sources and Dimensions of Dialogue

Uredila *Edited by*

Samo Skralovnik, Marjetka Bedrač

Organizacija *Organization*

Teološka fakulteta Univerze v Ljubljani, Enota v
Mariboru,

Inštitut Stanka Janežiča

*University of Ljubljana, Faculty of Theology Maribor Unit,
Stanko Janežič Institute*

Center judovske kulturne dediščine Sinagoga Maribor

Center of Jewish Cultural Heritage Synagogue Maribor

Organizacijski odbor *Organizing Committee*

Maksimilijan Matjaž, Samo Skralovnik, Marjetka Bedrač,
Boris Hajdinjak

**Dogodek je potekal pod častnim pokroviteljstvom
predsednika Republike Slovenije Boruta Pahorja.**

*The honorary patron of the event was the
President of the Republic of Slovenia, Borut Pahor.*

Univerza v Ljubljani
Teološka fakulteta

SINAGOGA

CENTER JUDOVSKO KULTURNE
DEDIŠČINE SINAGOGA MARIBOR

Enota v Mariboru

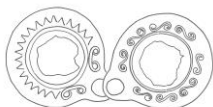
Judovsko-krščanski viri in razsežnosti dialoga
Jewish-Christian Sources and Dimensions of Dialogue

Logotip (grafična podoba) simpozija sta skici dveh oljenk iz Biblične arheološke zbirke Teološke knjižnice Maribor. Dve oljenki, obrnjeni druga proti drugi, predstavljata dva monoteizma v dialogu. Oljenki se v delu, kjer sta goreli, delno prekrivata. Na ta način tvorita dvojno simboliko. Oba monoteizma se napajata ob istem viru (istem Bogu, ki se v Svetem pismu pogosto razodeva v ognju), hkrati pa prekrivajoči odprtini za plamen spominjata na logotip revije *Ednost in dialog*.

The »logotype« (graphic image) of the symposium are sketches of two oil lamps from the Biblical Archaeological Collection of the Theological Library Maribor. The lamps facing each other – and partially overlapping in the part where they burned – represent two monotheisms in dialogue. In this way the logotype forms a double symbolism. Both monotheisms »burn« from the same source (same God, often revealed in Bible in the fire), and at the same time the overlapping openings of the lamps are reminiscent of the logotype of the journal Unity and Dialogue.

Avtor skic *Author of sketches*
Andrej Preložnik

Oblikovanje *Design by*
Samo Skralovnik

Judovsko-krščanski viri in razsežnosti dialoga
Jewish-Christian Sources and Dimensions of Dialogue

KAZALO
TABLE OF CONTENTS

PROGRAM SIMPOZIJA
PROGRAMME OF THE SYMPOSIUM

EDINOST IN DIALOG
UNITY AND DIALOGUE

ABECEDNI SEZNAM SODELUJOČIH
ALPHABETICAL LIST OF CONTRIBUTORS

POVZETKI
ABSTRACTS

PROGRAM SIMPOZIJA
PROGRAMME OF THE SYMPOSIUM

20. 4. 2021	
9.00–10.00	POZDRAVNI NAGOVORI <i>WELCOME SPEECHES</i>
	<p>Alenka Iskra, podžupanja Mestne občine Maribor <i>Deputy Mayor of the Municipality of Maribor</i></p> <p>Andreja Purkart Martinez, veleposlanica Republike Slovenije v Tel Avivu <i>Ambassador of the Republic of Slovenia in Tel Aviv</i></p> <p>Eyal Sela, veleposlanik Države Izrael za Slovenijo <i>Ambassador of the State of Israel to Slovenia</i></p> <p>Ariel Haddad, rabin Judovske skupnosti Slovenije <i>Rabbi of the Jewish Community of Slovenia</i></p> <p>Msrgr. Alojzij Cvikl DJ, mariborski nadškof metropolit <i>Metropolitan Archbishop of Maribor</i></p> <p>Izr. prof. dr. Stanislav Slatinek, prodekan za znanstveno-raziskovalno dejavnost Teološke fakultete Univerze v Ljubljani in predstojnik Enote v Mariboru <i>Vice Dean for Scientific Research of the Faculty of Theology of the University of Ljubljana and Head of the Maribor Unit</i></p> <p>Boris Hajdinjak, direktor Centra judovske kulturne dediščine Sinagoga Maribor <i>Director of the Center of Jewish Cultural Heritage Synagogue Maribor</i></p> <p>Doc. dr. Samo Skralovnik, pomočnik odgovornega urednika znanstvene revije <i>Edinost in dialog</i> <i>Editor in Chief Assistant of the Scientific Journal Unity and Dialogue</i></p>

Judovsko-krščanski viri in razsežnosti dialoga
Jewish-Christian Sources and Dimensions of Dialogue

10.00–11.00	NOSTRA AETATE IN ONKRAJ NOSTRA AETATE AND BEYOND Moderator <i>Chairman</i> : Mari Jože Osredkar
10.00–10.20	Norbert Johannes Hofmann <i>Nostra aetate</i> (No. 4) as a Compass for the Jewish-Catholic Dialogue <i>Nostra aetate</i> (Nr. 4) kot kompas judovsko-katoliškega dialoga
10.20–10.40	Mari Jože Osredkar Nastajanje dokumenta <i>Nostra aetate</i> <i>Creating of the Document Nostra aetate</i>
10.40–11.00	Maria Carmela Palmisano Od <i>Nostra aetate</i> do <i>Veritatis gaudium</i>: prehojena pot in nova obzorja v judovsko-krščanskem dialogu <i>From Nostra aetate to Veritatis gaudium: The Traversed Path and New Horizons in Jewish-Christian Dialogue</i>
11.00–11.15	ODMOR BREAK
11.15–13.15	JUDOVSKO-KRŠČANSKI DIALOG V SLOVENSKE LITERATURI IN UMETNOSTI <i>JEWISH-CHRISTIAN DIALOGUE IN SLOVENIAN LITERATURE AND ART</i> Moderatorica <i>Chairman</i> : Nina Ditmajer
11.15–11.35	Irena Avsenik Nabergoj Podobe Judov v izročilu slovenskih folklornih molitev »Marijine sanje« <i>Images of Jews in the Tradition of Slovenian Folk Prayers »Mary's Dreams«</i>
11.35–11.55	Marija Stanonik Judje v prekmurski literaturi: na primeru Jožefa Smeja in Miška Kranjca <i>Jews in Prekmurje Literature: The Case of Jožef Smej and Miško Kranjec</i>

11.55–12.15	Nina Ditmajer Starozavezne predpodobe Marije in podobe Judov v slovenskih nabožnih pesmaricah v različnih obdobjih Katoliške cerkve <i>Old Testament Preimages of Mary and Images of Jews in Slovene Religious Hymnals in Different Periods of the Catholic Church</i>
12.15–12.35	Milena Mileva Blažič Holokavst v izobraževanju – izločitev <i>Dnevnika Ane Frank</i> iz učnega načrta za slovenščino (2018/2019) <i>The Holocaust in Education – Exclusion of the Diary of Anne Frank from the Curriculum for Slovenian (2018/2019)</i>
12.35–12.55	Polona Vidmar Upodobitve Živega križa v slikarstvu na Štajerskem <i>Depictions of the Living Cross in the Styrian Painting</i>
12.55–13.15	Leon Debevec Prostorske podobe v obrednih praksah starozaveznih očakov in njihov pomen za razumevanje krščanskega sakralnega prostora <i>Spatial Images in the Ritual Praxis of the Old Testament Patriarchs and Their Significance for Understanding of the Christian Sacral Space</i>
13.15–13.30	RAZPRAVA DISCUSSION
13.30–14.30	ODMOR ZA KOŠILO LUNCH BREAK
14.30–16.30	RAZMERJE MED STARO IN NOVO ZAVEZO THE RELATIONSHIP BETWEEN THE OLD AND THE NEW TESTAMENT Moderator <i>Chairman</i> : Maksimilijan Matjaž

Judovsko-krščanski viri in razsežnosti dialoga
Jewish-Christian Sources and Dimensions of Dialogue

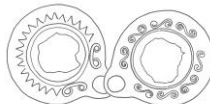
14.30–14.50	Petr Mareček A <i>Crux Interpretum</i> in Jas 4:5 <i>Crux Interpretum v Jak 4,5</i>
14.50–15.10	Marko Jovanović Franz Mußner's Interpretation of the Epistle of James and Its Impact on Jewish-Christian Dialogue <i>Interpretacija Jakobovega pisma po Franzu Mußnerju in njen vpliv na judovsko-krščanski dialog</i>
15.10–15.30	Ervin Budiselić The Importance of the Jewishness of Jesus for Interpretation of the Gospels <i>Pomen Jezusovega judovskega porekla za interpretacijo evangelijev</i>
15.30–15.50	Matjaž Celarc Between Prophecy and Its Realisation. A Reading of Lk 1–2 and Acts 2–3 as a Fulfilment of the Isaianic Narrative <i>Med prerokbo in njenim uresničenjem. Branje Lk 1–2 in Apd 2–3 kot uresničitev Izaijeve pripovedi</i>
15.50–16.10	Terezija Snežna Večko Svetopisemska postava o ženski: pomoč, ovira ali odvisno od interpretacije? <i>The Biblical Law about Woman: Assistance, Obstacle, or Dependent on Interpretation?</i>
16.10–16.30	Maksimilijan Matjaž Pavlovo razumevanje postave in del postave v Pismu Galačanom. <i>The New Perspective on Paul</i> in nov pogled na Pavlov odnos do judovstva <i>Paul's Understanding of the Law and Works of the Law in Galatians. The New Perspective on Paul and a New Look at Paul's Relationship to Judaism</i>
16.30–16.45	ODMOR BREAK

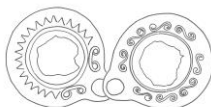

Judovsko-krščanski viri in razsežnosti dialoga
Jewish-Christian Sources and Dimensions of Dialogue

16.45–18.45	POMEMBNE IN VIDNE OSEBNOSTI (1. del) <i>IMPORTANT AND PROMINENT PERSONALITIES (1st Part)</i> Moderator <i>Chairman:</i> Jože Krašovec
16.45–17.05	Jože Krašovec Hermenevtika dialoga v delih Hermanna Cohena, Franza Rosenzweiga in Martina Bubra <i>Hermeneutics of Dialogue in the Works by Hermann Cohen, Franz Rosenzweig and Martin Buber</i>
17.05–17.25	Mateja Pevec Rozman Oseba in dialog: medsebojnost (»das Zwischen«) kot ontološki temelj dialoga pri Martinu Bubu <i>Person and the Dialogue: Between (»das Zwischen«) as an Ontological Foundation at Martin Buber's Dialogue</i>
17.25–17.45	Bojan Žalec Buber in Kierkegaard: eksistencialni odnosni personalizem, religija in družba <i>Buber and Kierkegaard: Existential Relational Personalism, Religion and Society</i>
17.45–18.05	Sebastjan Kristovič, Urša Zabukovec Pomen in razsežnost dialoga pri Dostojevskem <i>The Significance and Dimension of the Dialogue in Dostoevsky</i>
18.05–18.25	Barbara Simonič Dialoške razsežnosti empatije pri Edith Stein <i>Dialogic Dimensions of Empathy at Edith Stein</i>
18.25–18.45	Franjo Podgorelec Edith Stein v kontekstu judovsko-krščanskega dialoga: Pogovor s Susanne M. Batzdorff <i>Edith Stein in the Context of Judeo-Christian Dialogue: Dialogue with Susanne M. Batzdorff</i>
18.45–19.00	RAZPRAVA <i>DISCUSSION</i>
19.00	ZAKLJUČEK PRVEGA DNE <i>CLOSURE OF THE 1ST DAY</i>

21. 4. 2021	
9.30–11.10	JUDOVSKO-KRŠČANSKI DIALOG SKOZI ZGODOVINO <i>JEWISH-CHRISTIAN DIALOGUE THROUGH HISTORY</i> Moderator <i>Chairman:</i> Aleš Maver
9.30–9.50	Jan Dominik Bogataj, Miran Špelič Krščanska in judovska skupnost v Ogleju skozi dela Fortunacijana in Kromacija <i>Christian and Jewish Communities of Aquileia through the Works of Fortunatian and Chromace</i>
9.50–10.10	Aleš Maver Od Jakoba do Markiona. Dvoumnosti odnosa med kristjani in Judi v prvih stoletjih Cerkve <i>From James to Marcion: Ambiguity of the Relationship between Christians and Jews during the First Centuries of the Church</i>
10.10–10.30	Bogdan Rus Judovska dobrotelost prvih treh stoletij po Kr. v študijah G. E. Gardnerja in F. M. Loewenberga <i>Support of the Poor in Ancient Judaism from the First to the Third Century CE in Works of G. E. Gardner and F. M. Loewenberg</i>
10.30–10.50	Ivan Macut, Petar Macut Anti-Semitism in the Catholic daily newspaper <i>Hrvatski Glas</i> in 1941 <i>Antisemitizem v katoliškem dnevniku Hrvatski Glas v letu 1941</i>
10.50–11.10	Edith Petschnigg Between Studying the Bible and Coping with the Past: Jewish-Christian Dialogue in the Post-Council Period in Germany and Austria <i>Med preučevanjem Biblije in soočanjem s preteklostjo: judovsko-krščanski dialog v pokoncilskem obdobju v Nemčiji in Avstriji</i>

Judovsko-krščanski viri in razsežnosti dialoga
Jewish-Christian Sources and Dimensions of Dialogue

11.10–11.20	ODMOR <i>BREAK</i>
11.20–13.00	JUDOVSKO-KRŠČANSKI DIALOG V ZGODOVINI SLOVENIJE <i>JEWISH-CHRISTIAN DIALOGUE IN THE HISTORY OF SLOVENIA</i> Moderator <i>Chairman</i> : Boris Hajdinjak
11.20–11.40	Tone Ravnikar Judje v manjših štajerskih mestih v srednjem veku <i>Jews in Smaller Styrian Towns in the Middle Ages</i>
11.40–12.00	Boris Hajdinjak Prvi tiski del rabina Iserlajna »Marburga« <i>The First Prints of the Works of Rabbi Isserlein »Marburg«</i>
12.00–12.20	Andrej Preložnik Spreobračanje judov na območju koprške škofije med 15. in 18. stoletjem <i>The Conversion of Jews in the Area of the Diocese of Kopar between the 15th and 18th Centuries</i>
12.20–12.40	Dejan Süč Odnos med judovskim in krščanskim prebivalstvom kot eden od pomembnih dejavnikov razvoja Dolnje Lendave <i>The Relationship Between the Jewish and Catholic Population as One of the Important Factors of Development in Dolnja Lendava</i>
12.40–13.00	Metka Fujs »Kako zvonijo zvonovi sobočki?« Murska Sobota v sobivanju med katoličani, evangeličani in judi <i>»How the Sobota Bells are Ringing?« Murska Sobota in Coexistence between Catholics, Evangelicals and Jews</i>
13.00–13.15	RAZPRAVA <i>DISCUSSION</i>

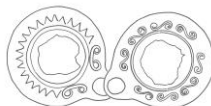
Judovsko-krščanski viri in razsežnosti dialoga
Jewish-Christian Sources and Dimensions of Dialogue

13.15–14.15	ODMOR ZA KOŠILO <i>LUNCH BREAK</i>
14.15–15.55	POMEMBNE IN VIDNE OSEBNOSTI (2. del) <i>IMPORTANT AND PROMINENT PERSONALITIES (2nd Part)</i> Moderator <i>Chairman:</i> Samo Skralovnik
14.15–14.35	Marjan Turnšek Slomškovo odnoš do judovstva <i>Slomšek's Attitude Towards Judaism</i>
14.35–14.55	Renato Podbersič Prof. Angelo Vivian: Prispevek k biografiji pozabljenega judaista slovenskih korenin <i>Prof. Angelo Vivian: A Contribution to the Biography of a Forgotten Expert for Judaism with Slovenian Roots</i>
14.55–15.15	Špela Abram Prepraševanje dialoga med judovstvom in krščanstvom v delih Jacoba Neusnerja <i>Jacob Neusner's Dissection of Dialogue between Judaism and Christianity</i>
15.15–15.35	Aljaž Krajnc Dāvūd al-Muqammaš in njegovo razumevanje krščanskega nauka <i>Dāvūd al-Muqammaš and His Reception of Christian Doctrine</i>
15.35–15.55	Samo Skralovnik Jakob Aleksič: Poklicanost človeka k dialogu <i>Jakob Aleksič: Man's Calling to Dialogue</i>
15.55–16.10	ODMOR <i>BREAK</i>
16.10–17.30	RAZLIČNE POBUDE IN IZZIVI DIALOGA Z JUDOVSOTVOM <i>VARIOUS INITIATIVES AND CHALLENGES OF DIALOGUE WITH JUDAISM</i> Moderator <i>Chairman:</i> Andrej Saje

Judovsko-krščanski viri in razsežnosti dialoga
Jewish-Christian Sources and Dimensions of Dialogue

16.10–16.30	Anton Štrukelj Nepreklicna milost in poklicanost <i>Irrevocable Grace and Vocation</i>
16.30–16.50	Danijel Časni God's Own Covenant as the Foundation of Judaism and Christianity from the Perspective of Joseph Ratzinger <i>Božja lastna zaveza kot temelj judovstva in krščanstva z vidika Josepha Ratzingerja</i>
16.50–17.10	Leon Novak Pogled na <i>Dabru emet</i> z evangeličanskega stališča <i>Dabru Emet from an Evangelical Standpoint</i>
17.10–17.30	Andrej Saje Sklepanje zakonske zveze v tradicionalnem judovstvu <i>Contraction of Marriage in Traditional Judaism</i>
17.30–17.45	RAZPRAVA <i>DISCUSSION</i>
17.45–18.00	SKLEPNE MISLI <i>CONCLUSION REMARKS</i>
18.00	ZAKLJUČEK SIMPOZIJA <i>CLOSURE OF THE SYMPOSIUM</i>

EDINOST IN DIALOG *UNITY AND DIALOGUE*

Razprave avtorjev, sodelujočih na mednarodnem znanstvenem simpoziju *Judovsko-krščanski viri in razsežnosti dialoga*, so oziroma bodo objavljene v reviji *Edinost in dialog*.

Revija *Edinost in dialog*, revija za ekumensko teologijo in medreligijski dialog, je znanstvena revija Inštituta Stanka Janežiča za dogmatično, osnovno in ekumensko teologijo ter religiologijo in dialog Teološke fakultete Univerze v Ljubljani z recenzijo. Uvrščena je v baze ATLA Religion Database (American Theological Library Association), ERIH PLUS (European Reference Index for the Humanities), IxTheo (Index Theologicus), RTA (Religious and Theological Abstracts) in Scopus.

Razprave so v elektronski obliki dostopne [na spletni strani revije](#) in v [Digitalni knjižnici Slovenije](#) (dLib).

Vljudno vabljeni k branju!

The articles of the authors participating at the International Scientific Symposium Jewish-Christian Sources and Dimensions of Dialogue are or will be published in the journal Unity and Dialogue.

Unity and Dialogue is a scientific journal of the Stanko Janežič Institute of Dogmatic, Fundamental and Ecumenical Theology and of Religiology and Dialogue at the Faculty of Theology of University of Ljubljana with recension. The journal is indexed in ATLA Religion Database (American Theological Library Association), ERIH PLUS (European Reference Index for the Humanities), IxTheo (Index Theologicus), RTA (Religious and Theological Abstracts) and Scopus.

Articles are available online on the [journal's website](#) and in the [Digital Library of Slovenia](#) (dLib).

You are kindly invited to read them.

ABECEDNI SEZNAM SODELUJOČIH
ALPHABETICAL LIST OF CONTRIBUTORS

ŠT. NO.	AVTOR CONTRIBUTOR	NASLOV PRISPEVKA TITLE	STRAN PAGE
1.	Špela Abram	Prevpraševanje dialoga med judovstvom in krščanstvom v delih Jacoba Neusnerja <i>Jacob Neusner's Dissection of Dialogue between Judaism and Christianity</i>	22
2.	Irena Avsenik Nabergoj Teološka fakulteta UL, ZRC SAZU - Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede	Podobe Judov v izročilu slovenskih folklornih molitev »Marijine sanje« <i>Images of Jews in the Tradition of Slovenian Folk Prayers »Mary's Dreams«</i>	25
3.	Milena Mileva Blažič Pedagoška fakulteta UL	Holokavst v izobraževanju – izločitev Dnevnika Ane Frank iz učnega načrta za slovenščino (2018/2019)	28
4.	Jan Dominik Bogataj (Institutum Patristicum Augustinianum), Miran Špelič (Teološka fakulteta UL)	Krščanska in judovska skupnost v Ogleju skozi dela Fortunacijana in Kromacija <i>Christian and Jewish Communities of Aquileia through the Works of Fortunatian and Chromace</i>	29
5.	Ervin Budiselić The Biblical Institute of Zagreb	The Importance of the Jewishness of Jesus for Interpretation of the Gospels <i>Pomen Jezusovega judovskega porekla za interpretacijo evangelijev</i>	31

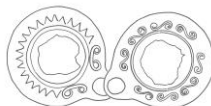
6.	Matjaž Celarc Teološka fakulteta UL	Between Prophecy and Its Realisation. A Reading of Lk 1–2 and Acts 2–3 as a Fulfilment of the Isaianic Narrative <i>Med prerokebo in njenim uresničenjem. Branje Lk 1–2 in Apd 2–3 kot uresničitve Izaijeve pripovedi</i>	33
7.	Danijel Časni The Biblical Institute of Zagreb	God's Own Covenant as the Foundation of Judaism and Christianity from the Perspective of Joseph Ratzinger <i>Božja lastna zaveza kot temelj judovstva in krščanstva z vidika Josepha Ratzingerja</i>	34
8.	Leon Debevec Fakulteta za arhitekturo UL	Prostorske podobe v obrednih praksah starozaveznih očakov in njihov pomen za razumevanje krščanskega sakralnega prostora <i>Spatial Images in the Ritual Praxis of the Old Testament Patriarchs and Their Significance for Understanding of the Christian Sacral Space</i>	36
9.	Nina Ditmajer ZRC SAZU - Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede	Starozavezne predpodobe Marije in podobe Judov v slovenskih nabožnih pesmaricah v različnih obdobjih Katoliške cerkve <i>Old Testament Preimages of Mary and Images of Jews in Slovene Religious Hymns in Different Periods of the Catholic Church</i>	38
10.	Metka Fujs Pomurski muzej Murska Sobota	»Kako zvonijo zvonovi sobočki?« Murska Sobota v sobivanju med katoličani, evangeličani in judi	40
11.	Boris Hajdinjak Center judovske kulturne dediščine Sinagoga Maribor	Prvi tiski del rabina Iserlajna »Marburga«	41

Judovsko-krščanski viri in razsežnosti dialoga
Jewish-Christian Sources and Dimensions of Dialogue

12.	Norbert Johannes Hofmann Commission for Religious Relations with the Jews - Pontifical Council for Promoting Christian Unity	<i>Nostra aetate</i> (No. 4) as a Compass for the Jewish-Catholic Dialogue <i>Nostra aetate (Nr. 4) kot kompas judovsko-katoliškega dialoga</i>	42
13.	Marko Jovanović Fakultät für Katholische Theologie Universität Regensburg	Franz Mußner's Interpretation of the Epistle of James and Its Impact on Jewish-Christian Dialogue <i>Interpretacija Jakobovega pisma po Franzu Mußnerju in njen vpliv na judovsko-krščanski dialog</i>	43
14.	Aljaž Krajnc Teološka fakulteta UL	Dāwūd al-Muqammaš in njegovo razumevanje krščanskega nauka <i>Dāwūd al-Muqammaš and His Reception of Christian Doctrine</i>	45
15.	Jože Krašovec Teološka fakulteta UL	Hermenevtika dialoga v delih Hermanna Cohena, Franza Rosenzweiga in Martina Bubra <i>Hermeneutics of Dialogue in the Works by Hermann Cohen, Franz Rosenzweig and Martin Buber</i>	47
16.	Sebastjan Kristovič (Alma Mater Europaea – ECM), Urša Zabukovec	Pomen in razsežnost dialoga pri Dostojevskem <i>The Significance and Dimension of the Dialogue in Dostoevsky</i>	50
17.	Ivan Macut (Faculty of Theology University of Split), Petar Macut	Anti-Semitism in the Catholic daily newspaper <i>Hrvatski Glas</i> in 1941 <i>Antisemitizem v katoliškem dnevniku Hrvatski Glas v letu 1941</i>	52

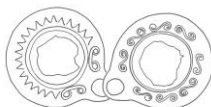
18.	Petr Mareček Sts Cyril and Methodius Faculty of Theology Palacký University Olomouc	A <i>Crux Interpretum</i> in Jas 4,5 <i>Crux Interpretum v Jak 4,5</i>	54
19.	Maksimilijan Matjaž Teološka fakulteta UL	Pavlovo razumevanje postave in del postave v Pismu Galačanom. <i>The New Perspective on Paul</i> in nov pogled na Pavlov odnos do judovstva <i>Paul's Understanding of the Law and Works of the Law in Galatians. The New Perspective on Paul and a New Look at Paul's Relationship to Judaism</i>	56
20.	Aleš Maver Filozofska fakulteta UM	Od Jakoba do Markiona. Dvoumnosti odnosa med kristjani in Judi v prvih stoletjih Cerkve	58
21.	Leon Novak Evangeličanska cerkev AV v Sloveniji	Pogled na <i>Dabru emet z</i> evangeličanskega stališča	60
22.	Mari Jože Osredkar Teološka fakulteta UL	Nastajanje dokumenta <i>Nostra aetate</i> <i>Creating of the Document Nostra aetate</i>	61
23.	Maria Carmela Palmisano Teološka fakulteta UL	Od <i>Nostra aetate</i> do <i>Veritatis gaudium</i>: prehojena pot in nova obzorja v judovsko-krščanskem dialogu <i>From Nostra aetate to Veritatis gaudium: The Traversed Path and New Horizons in Jewish-Christian Dialogue</i>	63
24.	Edith Petschnigg Institut für Alttestamentliche Bibelwissenschaft Universität Graz	Between Studying the Bible and Coping with the Past: Jewish-Christian Dialogue in the Post-council Period in Germany and Austria <i>Med preučevanjem Biblije in soočanjem s preteklostjo: judovsko-krščanski dialog v pokoncilskem obdobju v Nemčiji in Avstriji</i>	65

25.	Mateja Pevec Rozman Teološka fakulteta UL	Oseba in dialog: medsebojnost (»das Zwischen«) kot ontološki temelj dialoga pri Martinu Bubru	67
26.	Renato Podbersič Študijski center za narodno spravo	Prof. Angelo Vivian: Prispevek k biografiji pozabljenega judaista slovenskih korenin <i>Prof. Angelo Vivian: A Contribution to the Biography of a Forgotten Expert for Judaism with Slovenian Roots</i>	69
27.	Franjo Podgorelec Catholic Faculty of Theology, University of Zagreb	Edith Stein v kontekstu judovsko- krščanskega dialoga: Pogovor s Susanne M. Batzdorff <i>Edith Stein in the Context of Judeo-Christian Dialogue: Dialogue with Susanne M. Batzdorff</i>	71
28.	Andrej Preložnik Fakulteta za humanistične študije UP	Spreobračanje judov na območju kopske škofije med 15. in 18. stoletjem <i>The Conversion of Jews in the Area of the Diocese of Koper between the 15th and 18th Centuries</i>	73
29.	Tone Ravnikar Filozofska fakulteta UM	Judje v manjših štajerskih mestih v srednjem veku <i>Jews in Smaller Styrian Towns in the Middle Ages</i>	75
30.	Bogdan Rus Teološka fakulteta UL	Judovska dobrotelost prvih treh stoletij po Kr. v študijah G. E. Gardnerja in F. M. Loewenberga	79
31.	Andrej Saje Teološka fakulteta UL	Sklepanje zakonske zveze v tradicionalnem judovstvu <i>Contraction of Marriage in Traditional Judaism</i>	80

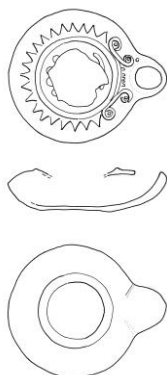

32.	Barbara Simonič Teološka fakulteta UL	Dialoške razsežnosti empatije pri Edith Stein <i>Dialogic Dimensions of Empathy at Edith Stein</i>	82
33.	Samo Skralovnik Teološka fakulteta UL	Jakob Aleksič: Poklicanost človeka k dialogu <i>Jakob Aleksič: Man's Calling to Dialogue</i>	84
34.	Marija Stanonik ZRC SAZU, Inštitut za slovensko etnologijo	Judje v prekmurski literaturi: na primeru Jožefa Smeja in Miška Kranjca <i>Jews in Prekmurje Literature: The Case of Jožef Smej and Miško Kranjec</i>	87
35.	Dejan Süč Knjižnica – kulturni center Lendava	Odnos med judovskim in krščanskim prebivalstvom kot eden od pomembnih dejavnikov razvoja Dolnje Lendave	89
36.	Anton Štrukelj Teološka fakulteta UL	Nepreklicna milost in poklicanost	90
37.	Marjan Turnšek Teološka fakulteta UL	Slomškov odnos do judovstva <i>Slomšek's Attitude Towards Judaism</i>	91
38.	Terezija Snežna Večko Teološka fakulteta UL	Svetopisemska postava o ženski: pomoč, ovira ali odvisno od interpretacije? <i>The Biblical Law about Woman: Assistance, Obstacle, or Dependent on Interpretation?</i>	93
39.	Polona Vidmar Filozofska fakulteta UM	Upodobitve Živega križa v slikarstvu na Štajerskem	95
40.	Bojan Žalec Teološka fakulteta UL	Buber in Kierkegaard: eksistencialni odnosi personalizem, religija in družba	96

POVZETKI

ABSTRACTS

Svetilka z okroglim trupom in majhnim zaobljenim noskom, okrašena s črtastim vzorcem

Neznano najdišče, 100–300 po Kr., višina 2,2 cm, dolžina 8,3 cm, Biblična arheološka zbirka Teološke knjižnice Maribor, inv. št. 28

Lamp with a spherical body and a small rounded nozzle, decorated with a striped pattern

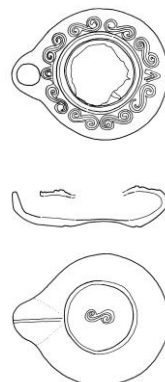
Unknown location, 100–300 CE, height 2.2 cm, length 8.3 cm, Biblical Archaeological Collection of the Theological Library Maribor, Inv. No. 28

Svetilka z okroglim trupom in majhnim zaobljenim noskom, okrašena z nizom vtisnjenih S-spiral

Neznano najdišče, 100–300 po Kr., višina 2,2 cm, dolžina 8 cm, Biblična arheološka zbirka Teološke knjižnice Maribor, inv. št. 27

Lamp with a spherical body and a small rounded nozzle, decorated with a sequence of imprinted S-formed spirals

Unknown location, 100–300 CE, height 2.2 cm, length 8 cm, Biblical Archaeological Collection of the Theological Library Maribor, Inv. No. 27

Špela Abram

Prevpraševanje dialoga med judovstvom in krščanstvom v delih Jacoba Neusnerja*

Krščanstvo in judovstvo si med seboj le navidezno delita simbole in izraze, ti prinašajo v lastnem avtentičnem kontekstu popolnoma svojstven pomen, veri pa druga drugi ne predstavljata niti ozadja niti kontinuitete, piše Jacob Neusner (1932–2016), ki argument zaostri celo do te mere, da je zaradi popolnega nerazumevanja nemogoč tudi konflikt. V preglednem članku pogledov tega judovskega avtorja 21. stoletja bom navedla njegova stališča do prostora srečanja med judovstvom in krščanstvom. Avtor izvirno problematizira pristope obeh religij in opozarja na simbolno disonanco. Vztrajanje pri podobnostih, ki naj bi povezovale obe religiji v bratstvo, pa po mnenju avtorja ustvarja iluzijo dialoga, ki končno služi le izmikanju pred veliko nalogo oblikovanja (ali vsaj konceptualizacije) krščanske teologije judovstva na eni in judovske teologije krščanstva na drugi strani. Ker Neusner pravzaprav zanika obstoj možnosti dialoga, lahko govorimo o delu začetka tvorjenja konceptov o drugem skozi empatično izkušnjo, kakor jo predlaga avtor, ki so predpogoj za tvorni dialog v prostoru, kjer se izrekanje o drugem ne začne več zaradi družbenih in političnih okoliščin, temveč zaradi zavedanja vrednosti tega, da teologiji kot znanosti vere uspe »oblikovati teorijo o ‘drugem’, tako da lahko drugega znotraj svoje vere spoštujem in prepoznavam njegovo legitimnost znotraj strukture moje lastne vere«. ¹ Kako se Neusnerjeva misel uvršča med nekatere druge pomembnejše judovske mislece dialoga 21. stoletja in kakšne izzive prinaša katoliški teologiji? Nanjo se je s pričevanjem v knjigi Jezus iz Nazareta odzval tudi papež Benedikt XVI. Ne nazadnje pa je začetek izziva napovedal že Jezus z besedami učencem: »Nihče ne odtrga krpe od nove obleke in jo našije na staro, sicer bo novo

* <https://doi.org/10.34291/Edinost/76/Abram>

¹ Neusner, Jacob. 1991. *Jews and Christians: The Myth of a Common Tradition*: 110.

raztrgal, s staro obleko pa se krpa z nove ne bo ujemala. Tudi novega vina nihče ne vliwa v stare mehove, sicer bo novo vino stare mehove razgnalo in se razlilo, mehovi pa bodo uničeni; pač pa se mora novo vino vlivati v nove mehove. Nihče, ki je pil staro vino, noče novega, ampak pravi: 'Staro je dobro.'« (Lk 5,36-39)

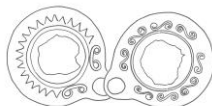
Ključne besede: Jacob Neusner, judovstvo, krščanstvo, medreligijska teologija, dialog, simboli, empatija

Jacob Neusner's Dissection of Dialogue between Judaism and Christianity

Christianity and Judaism seemingly share symbols and expressions, but, as Jacob Neusner (1932–2016) asserts, the religions share neither background nor are they continuous to one another; he exacerbates this argument to the point in which the mutual incomprehension between the religions disables even the conflict itself. In this article we will review the stances of this Jewish author of the 21st century regarding the area of Judaic and Christian encounter. Author originally problematises approaches of both confessions and points out the symbolic dissonance that arises. Insistence on similarities that seemingly connect both religions into brotherhood, author emphasises, creates an illusion of dialogue which serves as prevarication of taking up the task of forming (or at least conceptualising of) Christian theology of Judaism on one side and Jewish theology of Christianity on the other. Since Neusner factually negates the existence of possibility of dialogue, we are attesting to the start of forming concepts of other through empathic experience that the author suggests, and which are necessary presuppositions for fruitful dialogue where the statements about the other are not formed on the basis of political or social surroundings but with a mindful acknowledgement that theology as a science of faith can »form a theory of the other in such a way that within my own belief I can respect the other and accord to the outsider legitimacy within the structure of my own faith«.1 How can we

---

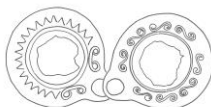
¹ Neusner, Jacob. 1991. *Jews and Christians: The Myth of a Common Tradition*: 110.

Judovsko-krščanski viri in razsežnosti dialoga
Jewish-Christian Sources and Dimensions of Dialogue

*place Neusner's thought amongst some other important Jewish thinkers of dialogue in 21st century and what challenges does it bring to catholic theology? Pope Benedict XVI. reacted to it with a testimony in his book *Jesus of Nazareth*. Furthermore, the start of the task had been foreseen by Jesus to his disciples in his words: »No one uses a new piece of cloth to patch old clothes. The patch would shrink and make the hole even bigger. No one pours new wine into old wineskins. The new wine would swell and burst the old skins. Then the wine would be lost, and the skins would be ruined. New wine must be put only into new wineskins. No one wants new wine after drinking old wine. They say, 'The old wine is better.'« (Lk 5,36-39)*

Key words: *Jacob Neusner, Judaism, Christianity, interreligious theology, dialogue, symbols, empathy*

Irena Avsenik Nabergoj

Podobe Judov v izročilu slovenskih folklornih molitev »Marijine sanje«*

Prispevek je delna predstavitev obsežnejše raziskave o podobah Judov v slovenskih folklornih molitvah, ki so v podobnih, večinoma pesniških oblikah nastajale v vseh slovenskih regijah skozi stoletja. Osnova prispevka je ugotovitev, da se motiv Judov kot Jezusovih mučiteljev pojavlja kar v večini folklornih molitev, ki temeljijo na evangelijski zgodbi o Jezusovem pasijonu, zato v tej zvrsti molitev lahko govorimo kar o njihovih negativnih stereotipnih podobah. Najznačilnejšo in najpogostejšo pasijonsko vrst slovenskih folklornih pesmi-molitev stroka označuje kot »Zlati očenaš«. Ta včasih vključuje tudi motiv »Marijinih sanj«, to je Marijinega sanjskega videnja strašnega trpljenja, ki čaka njenega sina Jezusa; nekatere molitve zvrsti »Marijine sanje« pa sestavljajo tudi samostojne enote. Ker v dosedanjih raziskavah še nihče ni niti opazil izredno pogostega pojavljanja stereotipnega motiva Judov kot Jezusovih mučiteljev v slovenskih folklornih molitvah, prispevek orje ledino na tem področju. V iskanju razlogov za tako pogoste protijudovske upodobitve v slovenskem prostoru se opira na širši kontekst protijudovstva v Evropi v stoletjih od visokega srednjega veka dalje. Posebej se navezuje na podobne negativne stereotipne predstavitve Judov v *Poljanskem rokopisu* iz prehoda 18. v 19. stoletje, ki na podlagi evangelijev, del nekaterih cerkvenih očetov in srednjeveškega mističnega izročila razvija premissljalno pripoved o Jezusovem življenju. Kot je pokazala primerjalna analiza, je *Poljanski rokopis*, ki obsega več kot 700 strani velikega formata, bolj ali manj dobeseden prevod ene baročnih izdaj monumentalne meditacije o Jezusovem življenju *Das grosse Leben Christi* nemškega kapucinskega patra Martina von Cochem (1634–1712). Ta meditacija je doživela več kot 300 izdaj in so iz nje prevajali tudi v slovenskem prostoru.

* <https://doi.org/10.34291/Edinost/75/02/Avsenik>

Ključne besede: slovenske folklorne molitve, Jezusov pasijon, podoba Judov, stereotipi o Judih, evropski vplivi, izvori protijudovstva, verski in kulturni kontekst protijudovstva, *Poljanski rokopis*

*Images of Jews in the Tradition of Slovenian Folk
Prayers »Mary's Dreams«*

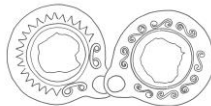
The article is a partial presentation of a more comprehensive study of the images of Jews in Slovenian folk prayers, which have emerged over the centuries in similar, mostly poetic forms in all Slovenian regions. It is based on the observation that the motif of the Jews as Jesus' tormentors appears in most folk prayers based on the Gospel story of Jesus' passion, so that in this genre of prayers we can talk about their negative stereotypes. The most characteristic and most common »passion genre« of Slovene folk songs-prayers is described as »The Golden Lord's Prayer«. This sometimes also includes the motif of »Mary's dreams,« that is, Mary's dream vision of the terrible suffering that awaits her son Jesus; but some prayers of the »Mary's Dreams« genre also consist of independent units. Since no one in previous research has noticed the extremely frequent occurrence of the stereotypical motif of the Jews as tormentors of Jesus in Slovenian folk prayers, the article breaks new ground in this area. In the search for reasons for such frequent anti-Jewish depictions in Slovenia, it relies on the broader context of anti-Judaism in Europe in the centuries from the High Middle Ages onwards. It is particularly related to similar negative stereotypical representations of Jews in the Poljanski manuscript from the turn of the 18th to the 19th century which develops a thoughtful narrative of the life of Jesus based on the Gospels, the works of some Church Fathers and a medieval mystical tradition. As a comparative analysis has shown, Poljanski manuscript, which comprises more than 700 large-format pages, is a more or less literal translation of one of the Baroque editions of the monumental meditation on the life of Jesus Das grosse Leben Christi by the German Capuchin Father Martin von Cochem (1634–

Judovsko-krščanski viri in razsežnosti dialoga
Jewish-Christian Sources and Dimensions of Dialogue

1712). *This meditation had more than 300 editions and was also a source of translations in Slovenia.*

Key words: *Slovene folk prayers, Passion of Jesus, image of Jews, stereotypes about Jews, European influences, sources of anti-Judaism, religious and cultural context of anti-Judaism, Poljanski manuscript*

Milena Mileva Blažić

Holokavst v izobraževanju – izločitev *Dnevnika Ane Frank* iz učnega načrta za slovenščino (2018/2019)

Holokavst bi moral biti ena od prioritetenih tem v izobraževanju. Ob učenju zgodovine je zelo pomembno tudi izobraževanje pri pouku književnosti, posebej iz primarnih virov ali življenjskih zgodb, kot so npr. dnevniki otrok v času holokavsta (dnevniki, risbe, spominske knjige, zbirke pesmi).

V času holokavsta so otroci pisali dnevnike, tako kot npr. dvanajstletna Anne Frank (1942–1944). Muzej holokavsta v ZDA ima okrog 70 otroških digitaliziranih dnevnikov v času holokavsta (rokopisi in prevodi v angleščino). V spominskem centru in muzeju Yad Vashem v Izraelu je posebna spomska razstava *Otroci v holokavstu*, na kateri so predstavljeni albumi, igrače, knjige, pisma, osebni predmeti, razglednice, risbe otrok ter dnevniki in spominske knjige. V Muzeju novejše zgodovine v Celju so tudi zbrani dnevniki in spominske knjige t. i. *ukradenih otrok* (*Dnevnik Slavka Preložnika*, *Pesmarica Justine Marolt* in *Spomska knjiga Pepce Medved*). *Dnevnik Ane Frank* je od leta 2009 ob *Bibliji*, *Grimmovih pravljicah* idr. na seznamu Unescove svetovne kulturne dediščine.

V učnih načrtih za slovenščino je bil *Dnevnik Ane Frank* vključen v učne načrte v letih 1984, 1998, 2005 in 2011. V najnovejšem učnem načrtu iz leta 2019 je izločen. Izločitev tako pomembnega dela zrcali prizadevanja za redefinicijo in zahteva premislek o poučevanju holokavsta v globalni perspektivi.

Ključne besede: Anne Frank, holokavst, izobraževanje, UNESCO, register svetovne kulturne dediščine, slovenščina

Jan Dominik Bogataj, Miran Špelič

Krščanska in judovska skupnost v Ogleju skozi dela Fortunacijana in Kromacija*

Prispevek obravnava kompleksne odnose med judovsko in krščansko skupnostjo v poznoantičnem Ogleju, ki je bil eno izmed globalno najpomembnejših središč takratnega imperija, v katerem sta se že zgodaj soočili dve različni religiji. Po krajšem orisu zgodovinskega konteksta začetkov prisotnosti obeh skupnosti bosta v tej luči obravnavana dva ključna vira za proučevanja krščanskega pogleda na oglejske jude. Prvo besedilo je nedavno (2012) odkriti spis škofa Fortunacijana Oglejskega († ok. 369) *Commentarii in evangelia*, ki se je izkazal za najzgodnejši oglejski krščanski pisni vir in najstarejšo latinsko razlago evangelijev; nastal naj bi na polovici 4. stoletja. Drugi vir so *Sermones in Tractatus in Matthaenum* Kromacija Oglejskega († 407), pomembnega oglejskega škofa. V pisni zapuščini obeh je v kontekstu eksegeze evangelijev tematiziran odnos med konkretnima skupnostma, mestoma zelo ostro, zato bo naloga prispevka predstaviti novo interpretacijo navedenih besedil v luči literarne in zgodovinske kritike, ko gre za odnos med judovstvom in krščanstvom.

Ključne besede: judovstvo, *Commentarii in evangelia*, protijudovska eksegeza, supersesionizem, zgodnje krščanstvo

Christian and Jewish Communities of Aquileia through the Works of Fortunatian and Chromace

The article deals with the complex relations between the Jewish and Christian communities in the late antique Aquileia, one of the most important cities of the Roman empire at the time. After synthetizing the

* <https://doi.org/10.34291/Edinost/75/02/Bogataj>

historical evidence for the existence of the Jewish community and the beginnings of the encounters between the two competing religious groups, our research focuses on the two most important sources for understanding the Christian viewpoint on the Aquileian Jews: a newly discovered (2012) work Commentarii in evangelia, composed by the bishop Fortunatian of Aquileia († ca. 369), the earliest Christian written source in Aquileia, and the opus of Chromace of Aquileia († 407; Sermones and Tractatus in Matthaëum). Especially in the context of the New Testament exegesis we face a strong emphasis on the rival relations between the synagogue and the Church, henceforth the aim of the paper is to offer a genuine interpretation of the relations between Jews and Christians, based on the two fascinating documents, in the light of the literary and historical critique.

Key words: *Judaism, Commentarii in evangelia, anti-Judaistic exegesis, supersessionism, early Christianity*

Ervin Budiselić

The Importance of the Jewishness of Jesus for Interpreting the Gospels*

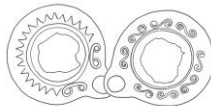
Both in Judaism and Christianity Jesus was to some extent separated or detached from Judaism. However, as Matthias Henze says, in the last 50 years we have been witnessing significant changes in the approach and view of the Jewish world of the Gospels and consequently the New Testament. This positive shift should affect not only our view of the »Jewishness of Jesus« but also of biblical interpretation. Namely, we can expect that Jesus lived, thought, spoke and taught as a Jew and not as a »Christian« in the historical sense of the word. In terms of biblical interpretation, that means that the proper context for interpreting the Bible is the context of the biblical writers. Accordingly, our goal should be studying historical, cultural or literary contexts in order to discover a worldview context of the biblical authors and with these »glasses« approach to reading the Scriptures.

Based on this reasoning, in the first part of the paper, we will address certain theological and historical reasons for the exclusion of the Jewishness of Jesus from both Judaism and Christianity. In the second part, we will discuss the importance of the Jewishness of Jesus for understanding the worldview context of the biblical authors. In the last part, as a case study, we will demonstrate through the interpretation of Matthew 16,13-20 (the issue of »the rock«) and Luke 11,1-4 (the Lord's Prayer) through »Jewish eyes« that we can gain a different and even better interpretation of these two texts that better fit the context of the biblical writers.

Key words: Jewishness of Jesus, context, worldview, hermeneutics, »the rock«, the »Lord's Prayer«

---

* <https://doi.org/10.34291/Edinost/76/Budiselic>

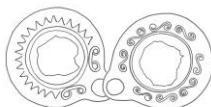

Pomen Jezusovega judovskega porekla za interpretacijo evangelijev

Tako v judovstvu kot v krščanstvu je bil Jezus do neke mere ločen od judovstva. Vendar smo, kot pravi Matthias Henze, v zadnjih 50 letih pričal pomembnim spremembam v pristopu in pogledu na judovski svet evangelijev in posledično na Novo zavezo. Ta pozitivni premik naj bi vplival ne samo na naš pogled na »Jezusovo židovstvo«, temveč tudi na razlago Svetega pisma. Sklepamo lahko namreč, da je Jezus živel, mislil, govoril in učil kot jud, in ne kot »kristjan« v zgodovinskem pomenu besede. Kar zadeva Sveto pismo, pa to pomeni, da je pravi kontekst za razlago tega kontekst svetopisemskih piscev. V skladu s tem bi moral biti naš cilj preučevanje zgodovinskega, kulturnega ali literarnega konteksta, da bi odkrili svetovnonazorski kontekst svetopisemskih avtorjev in s to perspektivo pristopili k branju Svetega pisma.

Na podlagi tega razmišljanja bomo v prvem delu prispevka obravnavali nekatere teološke in zgodovinske razloge za izključitev Jezusove judovske pripadnosti tako iz judovstva kot iz krščanstva. V drugem delu bomo razpravljali o pomenu Jezusovega judovstva za razumevanje svetovnonazorskega konteksta svetopisemskih avtorjev. V zadnjem delu bomo s študijo primera na podlagi interpretacije Mt 16,13-20 (vprašanje »skale«) in Lk 11,1-4 (Gospodova molitev) skozi »judovske oči pokazali«, da lahko dobimo drugačno in še boljše interpretacijo teh dveh besedil, ki se bolje prilegata kontekstu svetopisemskih piscev.

Ključne besede: Jezusovo judovstvo, kontekst, svetovni nazor, hermenevtika, »skala«, Gospodova molitev

Matjaž Celarc

Between Prophecy and Its Realisation. A Reading of Lk 1–2 and Acts 2–3 as a Fulfilment of the Isaianic Narrative*

The article shows graduality of the parting of the ways between Jewish and Christian tradition by underlining some textual evidence from the Lukan corpus that shows how Luke uses Jewish Scriptures with special regard to Isaiah. The article provides a basic overview of a few topics that point to the continuity with the Jewish Scriptures, and exposes some textual evidence that shows how Luke, in his two-volume work (Lk 1–2; Acts 2–3), adopts Isaiah's text in order to demonstrate that God restores his people with the inclusion of the Gentiles.

Key words: nascent Church, intertextuality, Lukan corpus, Jewish-Christian tradition

Med prerokbo in njenim uresničenjem. Branje Lk 1–2 in Apd 2–3 kot uresničitev Izaijeve pripovedi

Članek prikazuje postopnost ločevanja poti med judovsko in krščansko tradicijo, tako da podčrta nekaj besedilnih dokazov iz korpusa Lukan, ki kažejo, kako Luka uporablja judovske spise s posebnim ozirom na Izaija. Članek podaja osnovni pregled nekaj tem, ki kažejo na kontinuiteto z judovskimi spisi, in izpostavlja nekaj besedilnih dokazov, ki kažejo, kako Luka v svojem dvodelnem literarnem opusu (Lk 1–2; Apd 2–3) sprejema Izaijevo besedilo, da bi dokazal, da Bog obnavlja svoje ljudstvo z vključitvijo poganov.

Ključne besede: nastajajoča Cerkev, medbesedilnost, korpus Lukan, judovsko-krščanska tradicija

---

* <https://doi.org/10.34291/Edinost/75/02/Celarc>

Danijel Časni

God's Own Covenant as the Foundation of Judaism and Christianity from the Perspective of Joseph Ratzinger*

Christian identity finds its origin in the unification of the Old and New Testaments. The Old Testament is based on the Law of submission to God's commandments, while the New Testament is based on the Law of Freedom in Christ. God by faith in Christ, ceased to be only the God of Israel, and became the God of all nations who made a New Covenant with Him by faith in the Son of God Jesus Christ. The word »covenant«, Hebrew word »berith« in Judaism refers to the special relationship that the Lord Yahweh had with the Jewish people from whom He sought complete loyalty and devotion, giving His people the gift of the Law on the way of life. In Christianity, the New Covenant with God is characterized by the gift of grace and love in the Son, not by the power of the letter but by the power of life in the Spirit. The promise that God gave to the father of the nation, Abraham, by making a covenant with him, was fulfilled in the person of Jesus Christ. The article brings Cardinal Joseph Ratzinger's view of the relationship between the Church, Israel, and Judeo-Christian dialogue. Special attention is paid to the principle of the covenant that unites the New Covenant with the Old, the living Word with the written Word and the Scripture with tradition.

Key words: God's people, Judaism, Old Testament covenants, Christianity, New covenant

---

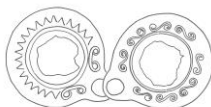
* <https://doi.org/10.34291/Edinost/76/Casni>

Božja lastna zaveza kot temelj judovstva in krščanstva z vidika Josepha Ratzingerja

Kršćanska identiteta najde svoj izvor v poenotenju Stare in Nove zaveze. Stara zaveza temelji na zakonu pokornosti Božjim zapovedim, medtem ko Nova zaveza temelji na zakonu svobode v Kristusu. Bog je z vero v Kristusa prenehal biti samo Bog Izraela in je postal Bog vseh narodov, ki so z njim sklenili Novo zavezo z vero v Sina Božjega Jezusa Kristusa. Beseda »zaveza«, v hebrejšćini »berit«, v judovstvu govori o posebnem odnosu, ki ga je imel Gospod Jahve do judovskega ljudstva, od katerega je terjal popolno zvestobo in predanost ter mu dajal dar postave o načinu življenja. V krščanstvu je za novo zavezo z Bogom značilen dar milosti in ljubezni v Sinu, ne z moćjo črke, temveć z moćjo življenja v Dubu. Obljuba, ki jo je Bog dal očetu naroda, Abrahamu, ko je sklenil zavezo z njim, se je izpolnila v osebi Jezusa Kristusa. Članek prikazuje pogled kardinala Josepha Ratzingerja na odnos med Cerkvijo, Izraelom in judovsko-krščanskim dialogom. Posebna pozornost je namenjena načelu zaveze, ki združuje Novo zavezo s staro, živo besedo s pisno Besedo in Sveto pismo z izročilom.

Ključne besede: *Božje ljudstvo, judovstvo, starozavezne zaveze, krščanstvo, Nova zaveza*

Leon Debevec

Prostorske podobe v obrednih praksah starozaveznih očakov in njihov pomen za razumevanje krščanskega sakralnega prostora*

Problemsko jedro raziskave so prostorske podobe, ki se pojavljajo v starozaveznih zapisih o obrednih dejanjih očakov: Abrahama, Izaka in Jakoba. Po tipologiji se kažejo kot zaokrožena celota, umeščena med zapise o vesoljnem potopu in Jahvejeva navodila za izdelavo shodnega šotora. Po izgubljenem raju jih je mogoče razumeti kot človekov poskus ponovne vzpostavitve pristne komunikacije s transcendo. Z uporabo literarne, arhetipske in primerjalne analize nameravamo pokazati sorodnost med obravnavanimi prostorskimi ureditvami in krščanstvom (kot novonastajajoče religije) oz. njegovim iskanjem lastnega obrednega prostora.

Ključne besede: arhitektura, sakralna arhitektura, Stara zaveza, arhetipi, Abraham, Izak, Jakob

Spatial Images in the Ritual Praxis of the Old Testament Patriarchs and Their Significance for Understanding of the Christian Sacral Space

The core problem of the present research are spatial images which appear in the Old Testament descriptions of ritual acts of the patriarchs Abraham, Isaac, and Jacob. According to typology they represent a recognizable whole placed between biblical descriptions of the flood and Jahve's instructions for building the tent of his dwelling. After man's expulsion from Eden, these ritual acts can be understood as his attempt

---

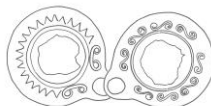
* <https://doi.org/10.34291/Edinost/75/02/Debevec>

Judovsko-krščanski viri in razsežnosti dialoga
Jewish-Christian Sources and Dimensions of Dialogue

to re-establish friendship with Transcendence. With the use of literary, archetypal, and comparative analysis we want to present relationship between considered spatial images and attempts of Christianity (as a new religion) to find its own ritual space.

Key words: *Christianity, architecture, sacral architecture, Old Testament, archetypes, Abraham, Isaac, Jacob*

Nina Ditmajer

Starozavezne predpodobe Marije in podobe Judov v slovenskih nabožnih pesmaricah v različnih obdobjih Katoliške cerkve*

V prispevku odkrivamo, katere dogodke in osebe Stare zaveze nam kot Marijine predpodobe posredujejo slovenske nabožne pesmarice v različnih obdobjih Katoliške cerkve. Njene znane predpodobe so še posebej Davidov in slonokoščeni stolp, duhovna posoda, skrinja miru, lilija, roža brez trnja, studenec milosti, negativno konotacijo pa imajo predvsem primerjave s starozaveznim likom Eve, še posebej v obdobju baroka. V baročnih eshatoloških pesmih, ki so pri vernikih vzbujale strah in obsojanje, je večkrat viden prezir do Judov (tudi muslimanov); te pesmi so že v obdobju razsvetljenstva začeli izločati iz liturgične rabe v Cerkvi. Tematiko kolektivne krivde Judov za Kristusovo trpljenje in smrt najbolj nazorno prikazujejo pasijonske pesmi.

Ključne besede: Marijine pesmi, eshatološke pesmi, pasijonske pesmi, predpoda, slovensko slovstvo, Stara zaveza, judovstvo

Old Testament Preimages of Mary and Images of Jews in Slovene Religious Hymnals in Different Periods of the Catholic Church

The article discovers which events and persons of the Old testament are transmitted to us as Mary's pre-images by Slovene religious hymnals in different periods of the Catholic Church. Her well-known pre-images are

---

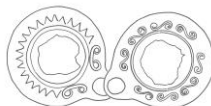
* Prispevek je nastal v okviru raziskovalnega programa *Literarnogodovinske, literarnoteoretične in metodološke raziskave* (P6-0024), ki ga financira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije.

<https://doi.org/10.34291/Edinost/75/02/Ditmajer>

the Tower of David and the Ivory Tower, a spiritual vessel, a chest of peace, a lily, a rose without thorns, a fountain of grace, while comparisons with the Old Testament figure of Eve express a negative connotation, especially in the Baroque period. In Baroque eschatological songs, which aroused fear and condemnation, contempt for Jews (including Muslims) is often seen; these songs began phasing out of the liturgical use in the Church in the Age of Enlightenment. The theme of the collective guilt of the Jews for Christ's suffering and death is most vividly illustrated by the Passion Songs.

Key words: *Songs of Mary, eschatological songs, passion songs, pre-image, Slovenian literature, Old Testament, Judaism*

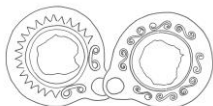

Metka Fujs

»Kako zvonijo zvonovi sobočki?« Murska Sobota v sobivanju med katoličani, evangeličani in judi

Med letoma 1908 in 1912 je Murska Sobota dobila tri nove cerkve. Za mesto, ki je tedaj spreminjalo svojo podeželsko podobo v urbano okrajno središče, so te predstavljale izjemen arhitekturni presežek. V duhu secesije celovito prezidana katoliška cerkev, današnja stolnica, je pomemben dosežek domačega arhitekta Ladislava Takača. Neogotski kompleks evangeličanske cerkve z župniščem in kantorjevo hišo je obogatil podobo glavne mestne ulice. Nedaleč stran je svoje mesto dobila imenitna sinagoga, ki jo je zasnoval znani arhitekt tovrstnih objektov v ogrskem prostoru Lipót Baumhorn. Nove cerkvene stavbe so bile zunanji izraz moči in pomena treh verskih skupnosti, katerih dostojanstveniki so zasedli pomembne funkcije v mestnih upravnih, finančnih in šolskih institucijah ter bili ena od gonilnih skupin gospodarskega in kulturnega razvoja mesta. Ne glede na število vernikov, med katerimi so prevladovali katoličani, sta enakopravno sobivanje treh verskih skupnosti in sodelovanje njihovih predstavnikov pomembno vplivala na razvoj Murske Sobote v času od druge polovice 19. stoletja do konca tridesetih let 20. stoletja.

Ključne besede: Murska Sobota, tri cerkve, sobivanje, sodelovanje

Boris Hajdinjak

Prvi tiski del rabina Iserlajna »Marburga«

Nedvomno najbolj znamenita osebnost srednjeveške mariborske judovske zgodovine je bil rabin Iserlajn ali Izrael »Marburg« (ok. 1390, Maribor – 1460, Wiener Neustadt). V času svojega delovanja v Mariboru (od 1425) in Wiener Neustadtu (od 1445) je sodil med najbolj vplivne rabine Rimsko-nemškega cesarstva, njegova mnenja pa so upoštevali tudi judovske skupnosti na območje Ogrske, Poljske in severne Italije. Toda glavni vzrok, da njegov sloves in pomen ostajata do danes, se je zgodil po njegovi smrti. Njegovi najpomembnejši deli *Terumat ha-desben* (*Daritev 354* (respons)), ki ga je uredil sam in vsebuje v naslovu navedeno število respons, in *Pesakim u-kešabim* (*Razsodbe in listine*) z 267 responsami, ki so jih njegovi učenci uredili po njegovi smrti, je že leta 1519 natisnil v Benetkah znameniti tiskar hebrejskih knjig kristjan Daniel Bomberg (ok. 1483, Antwerpen – po 1549, Antwerpen). Bomberg je sicer v letih 1516–1548 natisnil skoraj 200 hebrejskih knjig, a med njimi so med prvimi desetimi kar tri Iserlajnovе knjige. Poleg obeh navedenih knjig respons je Bomberg natisnil še Iserlajnovо knjigo *Beurim* (*Razlage*) k razlagam Tore znamenitega francoskega rabina Rašija (pravo ime Salomon sin Izaka, okoli 1040, Troyes – po 1105, Troyes). Prav dejstvo, da so bila Iserlajnova dela tako zgodaj natisnjena, govori o tem, da so bila za takratne Jude zelo pomembna. Obenem pa dejstvo, da je bil prvi tiskar Iserlajnovih del kristjan, govori o njihovi zanimivosti tudi za Nejudе. Tako so tiskana Iserlajnova dela postala dostopna naslednjim generacijam in zato so do danes ostala pomembna.

Ključne besede: Iserlajn (Isserlein), Maribor, Wiener Neustadt, Benetke, Bomberg

Norbert Johannes Hofmann

Nostra aetate* (No. 4) as a Compass for the Jewish-Catholic Dialogue

The article examines the Conciliar declaration in light of the previous historical circumstances and spiritual movements that led to the writing of this text and reflects on its theological importance. In the second step, the rich spiritual heritage shared by Christianity and Judaism is compared in terms of the concept of God, the Holy Scriptures and the expectation of the Messiah. Finally, some facts regarding the Wirkungsgeschichte of this Conciliar text are mentioned, particularly some initiatives of the Jewish-Catholic dialogue, the Catholic and Jewish documents following *Nostra aetate* (Nr. 4) and the interventions of the last three Popes.

Key words: Second Vatican Council, *Nostra aetate*, the Jewish-Catholic dialogue

Nostra aetate (Nr. 4) kot kompas judovsko-katoliškega dialoga

Članek preučuje koncilsko izjavo v luči prejšnjih zgodovinskih okoliščin in dubovnih gibanj, ki so privedla do pisanja tega besedila, ter razmišlja o njenem teološkem pomenu. V drugem koraku primerjamo bogato dubovno dediščino, ki si jo delita krščanstvo in judovstvo, glede pojmov Bog, Sveto pismo in pričakovanje Mesije. Na koncu so omenjena nekatera dejstva v zvezi z vplivom tega koncilskega besedila, zlasti nekatere pobude judovsko-katoliškega dialoga, katoliški in judovski dokumenti po Nostra aetate (št. 4) in posredovanja zadnjih treh papežev.

Ključne besede: *Drugi vatikanski koncil, izjava Nostra aetate, judovsko-krščanski dialog*

---

* <https://doi.org/10.34291/Edinost/75/02/Hofmann>

Marko Jovanović

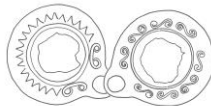
Franz Mußner's Interpretation of the Epistle of James and Its Impact on Jewish-Christian Dialogue*

One of the protagonists of Jewish-Christian dialogue in Germany was the late Franz Mußner (1916–2016), who, in 1985, was awarded for his contribution to this field with the Buber-Rosenzweig Medal. According to his own self-reflection, he owed his »discovery« of Judaism to his work on the commentary to the Epistle of James (1964, 67.75.81.87). The motto of Mußner's commentary is a dictum of Pope Pius XII: »We Christians are also Jews.« These programmatic words of the commentary oppose every strict demarcation and confrontation between Jews and Christians and demand a new questioning of Christian identity, which leads us to the question: What makes Mußner's commentary on James so important for the Jewish-Christian dialogue? This article shows that Mußner discovered a Jewish (as well as a Christian) profile of James on the basis of a theological closeness between the author of James and Jesus of the Gospels (he also drew a physical closeness between the author of the letter and Jesus). According to Mußner, this closeness was reflected in words about poor people, the image of God, faith, and justification of people.

Key words: Jewish-Christian dialogue, Epistle of James, Lord's brother, Franz Mußner, Martin Luther, roots, Jewishness

---

* <https://doi.org/10.34291/Edinost/75/02/Jovanovic>

Interpretacija Jakobovega pisma po Franzu Mußnerju in njen vpliv na judovsko-krščanski dialog

Eden od protagonistov judovsko-krščanskega dialoga v Nemčiji je bil pokojni Franz Mußner (1916–2016), ki je bil leta 1985 za svoj prispevek na tem področju nagrajen z Buber-Rosenzweigovo medaljo. Glede na njegovo samorefleksijo je za njegovo »odkritje« judovstva zaslužno njegovo ukvarjanje s komentarjem k Jakobovemu pismu (1964, 67.75.81.87). Geslo Mußnerjevega komentarja je izrek papeža Pija XII.: »Tudi mi kristjani smo Judje.« Te programske besede komentarja nasprotujejo vsaki strogi razmejitvi in obračunu med Judi in kristjani ter zahtevajo nov premislek krščanske identitete, ki nas vodi do vprašanja: Zakaj je Mußnerjev komentar o Jakobu tako pomemben za judovsko-krščanski dialog? V članku bom pokazal, da je Mußner na podlagi teološke bližine med avtorjem Jakobovega pisma in Jezusa evangelijev (med njima je domneval tudi fizično podobnost) odkril židovski (pa tudi krščanski) Jakobov karakter. Po besedah Mußnerja se je ta bližina odražala v besedah o ubogih, Božji podobi, veri in opravičenosti ljudi.

Ključne besede: *judovsko-krščanski dialog, Jakobovo pismo, Jezusov brat, Franz Mußner, Martin Luter, korenine, judovstvo*

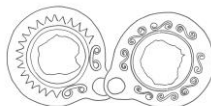
Aljaž Krajnc

Dāwūd al-Muqammaṣ in njegovo razumevanje krščanskega nauka*

Z nastopom islama se pojavi nagel razcvet arabščine, ki se začne uporabljati tudi na teološkem področju. Ker so bile znotraj islamskega sveta vedno prisotne tudi druge religije, so tudi te uporabljale arabščino kot teološko-filozofski jezik. Pri tem so različni teologi pisali polemične traktate proti svojim nasprotnikom, ki so lahko prihajali od zunaj ali od znotraj religije posameznega teologa. Močan teološki pečat so pustili tudi judovski teologi, ki so kristjanom in muslimanom želeli pokazati racionalno utemeljenost svoje ter nesmiselnost njihove religije. Prispevek obravnava arabsko pišočega judovskega teologa Dāwūda al-Muqammaṣa (9. stol. po Kr.), čigar delo *Dvajset poglavij* (*ʿIṣrūn maqāla*) je najstarejša ohranjena teološka suma v arabščini, tj. delo, ki si zada obravnavati celoten teološko-filozofski nauk neke religije. Osmo poglavje tega spisa je posvečeno ovržbi krščanskega nauka o Sveti Trojici, deseto poglavje pa je posvečeno ovržbi nauka o rojevanju in učlovečenju Sina. V prispevku bomo Dāwūdovo kritiko umestili v širši kontekst transkonfesionalne polemike v islamskem svetu s posebnim ozirom na judovsko-arabsko tradicijo.

Gljučne besede: Dāwūd al-Muqammaṣ, judovsko-arabska tradicija, judovstvo, kritika krščanstva, *kalam*, religijska polemika

* <https://doi.org/10.34291/Edinost/76/Krajnc>

Dāwūd al-Muqammaṣ and His Reception of Christian Doctrine

After the emergence of Islam in the early seventh century, the Arabic language saw its rapid expansion and eventually become a theological language as well. Non-Muslim theologians living in the Islamic world began to express themselves in Arabic and wrote polemical literature against their enemies from different religions and religious denominations. Of special importance were also Jewish theologians who wanted to demonstrate the correctness of their own religious beliefs and the ill-foundedness of Christian and Muslim doctrines. This paper is dedicated to the Arabic speaking Jewish theologian Dāwūd al-Muqammaṣ (the 9th century A.D.), whose work 'Twenty Chapters' (ʿIṣrūn maqāla) is the earliest extant summa theologiae in Arabic, i.e., a work which aims to address the totality of theological teachings of a certain religion. The eighth chapter of this work contains a critique of the Christian doctrine that God is three, while the tenth chapter refutes the Christian teachings that the Son is from eternity begotten by the Father and that God was incarnated in reality. This paper places Dāwūd's critique in the broader context of trans-confessional polemic in the medieval Islamic world with special attention to Judeo-Arabic tradition.

Key words: *Dāwūd al-Muqammaṣ, Judeo-Arabic tradition, Judaism, critique of Christianity, kalām, religious polemics*

Jože Krašovec

Hermenevtika dialoga v delih Hermanna Cohena, Franza Rosenzweiga in Martina Bubra*

Hermenevtika dialoga v delih Hermanna Cohena, Franza Rosenzweiga in Martina Bubra poglobljeno razkriva skupno jedro vseh judovsko-krščanskih virov od Svetega pisma dalje. Temeljno spoznanje teh virov je, da dialog ni stvar formalnega dogovora med posamezniki in skupinami, ampak pomeni živeti osebni odnos v razmerju do Boga, človeka in sveta. Hermenevtika dialoga na tej osnovi je torej revolucionarna novost v primerjavi s celotno zgodovino filozofskega idealizma v smislu presežnih univerzalij (Platon) in ontološke monistične filozofije absolutnega idealizma (Hegel in Schelling), ki s spekulativno filozofsko metodo ustvarja prepad med abstraktno idejo in konkretno resničnostjo sveta, v katerem ljudje iščejo svojo osebno duhovno identiteto v živetih odnosih do Boga, soljudi in sveta. Članek razkriva skupne točke hermenevtike dialoga pri treh judovskih filozofih, specifično vsakega od njih in možnosti dialoga med Judi in kristjani. Cilj raziskave je ugotoviti, kakšne so posledice »eksistencialne revolucije« za področje filozofije, teologije in versko prakso, za področje znanosti in umetnosti, za vrednotenje ljudi kot osebnih bitij v njihovi duhovni identiteti in za interakcijo med ljudmi kot osebami in kot člani ožje (družina) ali širše skupnosti (verska in civilna družba). Hermenevtika dialoga na eksistencialni ravni omogoča novosti več vrst tako na področju teorije kot prakse. Med najpomembnejšimi novostmi so posledice za dojemanje možnosti in meja jezika, da ustrezno izrazi duhovne vsebine, med drugim Božje attribute in človeške kreposti v njihovi vzajemnosti in nasprotjih. Na področju literature in umetnosti to pomeni

---

* <https://doi.org/10.34291/E.dinost/75/02/Krasovec>

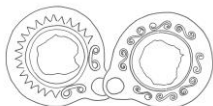

optimalno izrabo »nove kritike«, ki podpira metodološko načelo natančnega branja v postopku celostne interpretacije.

Ključne besede: Herman Cohen, Franz Rosenzweig, Martin Buber, stvarjenje in odrešenje, svetopisemske osnove dialoga, *Zvezda odrešenja*, *Jaž in Ti*, dialog med Bogom in človekom, dialog s svetom

Hermeneutics of Dialogue in the Works by Hermann Cohen, Franz Rosenzweig and Martin Buber

The hermeneutics of dialogue in the works of Hermann Cohen, Franz Rosenzweig, and Martin Buber reveals in depth the common core of all Judeo-Christian sources, beginning with the Bible. The fundamental realization of these sources is that dialogue is not a matter of formal agreement between individuals and groups, but rather means living a self-relationship in relation to God, humans, and the world. The hermeneutics of dialogue on this basis is therefore a revolutionary novelty in comparison with the whole history of philosophical idealism in the sense of transcendent universals (Plato) and the ontological monistic philosophy of absolute idealism (Hegel and Schelling) that creates a gap between abstract idea and concrete reality of the world in which humans seek their personal spiritual identity in living relationships with God, fellow human beings, and the world. The article reveals the common points of the hermeneutics of dialogue in the three Jewish philosophers, the specifics of each of them and the possibilities of dialogue between Jews and Christians. The aim of the research is to determine the consequences of the »existential revolution« for philosophy, theology and religious practice, for science and art, for the evaluation of humans as personal beings in their spiritual identity and for interaction between people as persons and as members of the family or wider communities (religious and civil society). The hermeneutics of dialogue at the existential level enables innovations of several kinds in both the field of theory and practice. Among the most important innovations are the consequences for

Judovsko-krščanski viri in razsežnosti dialoga
Jewish-Christian Sources and Dimensions of Dialogue

perceiving the possibilities and limits of language to properly express spiritual content, including God's attributes and human virtues in their reciprocity and opposites. In the field of literature and art, this means the optimal use of the »new critique«, which supports the methodological principle of close reading in the process of holistic interpretation.

Key words: *Franz Rosenzweig, Martin Buber, Creation and Salvation, Biblical foundations of dialogue, The Star of Salvation, I and You, dialogue between God and humans, dialogue with the world, liturgical actualization, Maimonides about God's attributes*

Sebastjan Kristovič, Urša Zabukovec

Pomen in razsežnost dialoga pri Dostojevskem

Dialog pri Dostojevskem ne pomeni preprostega komuniciranja, kot na splošno to besedo razumemo danes. V sodobnem času dialog velikokrat razumemo v smislu retoričnega prepričevanja, ki vedno temelji na takšni ali drugačni moči in s katerim želimo drugega prepričati v svoj prav, v našo resnico, ki je edina prava. Kadar drugi ne sprejema/jo te »absolutne resnice«, ki jo poseduje nekdo ali neka skupina, je le še majhen korak do vsiljevanja te resnice, ki v sebi vedno nosi moment nasilja in posledično pomeni degradacijo človekovega dostojanstva in osebne svobode.

V prispevku je preko fenomenološko-hermenevtične in analitično-sintezne metode predstavljen pomen in razumevanje dialoga v delih Dostojevskega. Dostojevski odpira novo razsežnost razumevanja dialoga, ki je v konstitutivni navezavi *biti* z razumevanjem svobode, ljubezni, identitete, lepote, vere in smisla. »Biti« (lat. *existere*) pri Dostojevskem pomeni »biti v dialogu«. Dialog ima v tem smislu sidrišče na ontološki ravni in spada v *red ljubezni* (lat. *ordo amoris*). Ljubezen pa ni neko trenutno razpoloženje ali neki čustveni zanos, temveč je osnovni princip eksistence, delovanja in življenja. Tako razumljena je ljubezen vrhunec dialoga. Paradigma dialoga pri Dostojevskem tako predstavlja *modus operandi* univerzalnega dialoga. Nedvomno je ključni pojem, ki bo v temelju zaznamoval skupno prihodnost človeštva in zemlje prav »dialog«.

Odnos do Judov je pri Dostojevskem izrazito ambivalenten. Kar pravzaprav ne preseneča, saj je ambivalentnost zapisana v sam gen Dostojevskega in njegovega dela. Ambivalentnost kompleksnega »judovskega vprašanja« se pri pisatelju rešuje na pristno dialoški ravni, katere konstitutivni element je dejavna ljubezen.

Ključne besede: Dostojevski, dialog, svoboda, smisel, ljubezen, judovstvo

The Significance and Dimension of the Dialogue in Dostoevsky

Dialogue in Dostoevsky does not mean simple communication, as we generally understand this notion today. In modern times, we often understand dialogue in the sense of rhetorical persuasion, which is always based on one or another power and with which we want to convince others of our right, our truth, which is the only correct one. When others do not accept this »absolute truth« possessed by someone or a group, only a small step remains from imposing this truth, which always carries the threat of force and consequently means a degradation of human dignity and personal freedom.

*The article presents the meaning and understanding of dialogue in Dostoevsky's works through the phenomenological-hermeneutic and analytical-synthetic methods. Dostoevsky opens a new dimension to the understanding of dialogue, which is in constitutive connection to be by understanding freedom, love, identity, beauty, faith, and meaning. »To be« (Lat. *existere*) in Dostoevsky means »to be in dialogue«. In this sense, dialogue has an anchor at the ontological level and belongs to order of love (Lat. *ordo amoris*). But love is not some current mood or some emotional ecstasy, it is the basic principle of existence, action and life. In this context, love is the culmination of dialogue. The paradigm of dialogue in Dostoevsky thus represents the *modus operandi* of universal dialogue. Undoubtedly, the key concept that will fundamentally mark the common future of humanity and the earth is precisely »dialogue«.*

Dostoevsky's attitude towards Jews is markedly ambivalent. This is not really surprising, since ambivalence is written into the very DNA of Dostoevsky and his work. The writer resolves the ambivalence of the complex »Jewish question« on a genuinely dialogical level, the constitutive element of which is active love.

Key words: *Dostoevsky, dialogue, freedom, meaning, love, Judaism*

Ivan Macut, Petar Macut

Anti-Semitism in the Catholic daily newspaper *Hrvatski Glas* in 1941*

The paper examines the relationship between the Catholic Church and the Jewish community in a particularly important and traumatic time for Jews, i.e. during the establishment and consolidation of the new Ustasha government in the Independent State of Croatia in 1941. As the Catholic daily newspaper *Hrvatski Glas* (*Croatian Voice*) was published regularly from January to the end of August 1941, we will look for the answers to the following questions by analyzing newspaper contents: How does this Catholic newspaper deal with the Jewish question which became particularly relevant with the establishment of the Independent State of Croatia? Is anti-Semitism present in this newspaper and to what extent? Is it something imposed or can one conclude that the newspaper editorial team and the Ustasha authorities worked together in an informal manner?

The comparative analysis will compare the anti-Semitic content of *Hrvatski Glas* with other Catholic media in order to find similarities and differences on the subject in a broader context. If we look at anti-Semitism within the scope of the entire Catholic press in the area of the Independent State of Croatia, we can see a multitude of possible reactions to the official anti-Semitism of the Ustasha authorities. This investigation shows that *Hrvatski Glas* belonged to the circle of newspapers that actively and unreservedly supported the anti-Semitic policies of the Ustasha government.

Key words: anti-Semitism, Catholic daily newspaper *Hrvatski Glas*, Independent State of Croatia, Ustasha government

---

* <https://doi.org/10.34291/Edinost/75/02/Macut>

Antisemitizem v katoliškem dnevniku Hrvatski Glas v letu 1941

Prispevek raziskuje odnos med Katoliško cerkvijo in judovsko skupnostjo v za Jude posebej pomembnem in travmatičnem času ustanavljanja in konsolidacije ustaškega režima v Neodvisni državi Hrvaški leta 1941. Na podlagi zapisov v katoliškem dnevniku Hrvatski glas, ki je od januarja do konca avgusta 1941 redno izhajal, bomo iskali odgovore na naslednja vprašanja: Kako ta katoliški časopis obravnava judovsko vprašanje, ki je postalo še posebej aktualno z ustanovitvijo Neodvisne države Hrvaške? Ali je antisemitizem prisoten v tem časopisu in v kolikšni meri? Gre pri tem za vsiljeno ali prostovoljno sodelovanje uredništva časopisa z ustaško oblastjo?

S primerjalnim pristopom bomo analizirali antisemitsko vsebino dnevnika Hrvatski Glas z drugimi katoliškimi mediji, da bi ugotovili podobnosti in razlike v širšem kontekstu. Ob primerjavi katoliškega tiska na območju Neodvisne države Hrvaške glede obravnave antisemitizma se kaže množični odziv na uradni antisemitizem ustaških oblasti. Raziskava ugotavlja, da je Hrvatski glas pripadal krogu časopisov, ki so aktivno in brez pridržkov podpirali antisemitsko politiko ustaške vlade.

Ključne besede: *antisemitizem, katoliški dnevnik Hrvatski Glas, Neodvisna država Hrvaška, ustaška vlada*

Petr Mareček

*A Crux Interpretum in Jas 4,5**

Verse Jas 4,5 poses two problems for exegetes. On the one hand, it is not easy to identify the apparent quotation from Scripture, and on the other hand, it is difficult to determine the meaning of this verse as a whole, as well as each statement in it. This text begins with a rhetorical question (»Or do you think it doesn't make sense what Scripture says?«, Jas 4,5a) and is followed by a statement (»He [God] jealously longs for the spirit which [God] dwelt in us«, Jas 4,5b). The statement Jas 4,5b, which is presented as a biblical quote, is not found in the Old Testament or in the surviving unbiblical writings as a literal quote. It is not entirely possible to exclude the option that James cites an unknown work in Jas 4,5b, but it is more likely that he created a biblical quote from various elements of Scripture on the subject of God's jealousy, which is linked to the idea of Israel's chosen people as the bride of their God.

Key words: Biblical exegesis, The Catholic Epistles, The Letter of James, *Crux interpretum*, The Old Testament

Crux Interpretum v Jak 4,5

Vrstica Jak 4,5 predstavlja za eksegete dva problema. Po eni strani je ni enostavno prepoznati kot citat iz Svetega pisma, po drugi strani pa je težko določiti pomen tega verza kot celote in vsake izjave v njem. Besedilo se začne z retoričnim vprašanjem (»Ali mislite, da Pismo v prazno pravi?«, Jak 4,5a), sledi pa mu izjava (»Bog do ljubosumnosti hrepeni po Dubu, ki ga je naselil v nas«, Jak 4,5b) Dobesedne izjave Jak 4,5b, ki je predstavljena kot svetopisemski citat, ne najdemo v Stari

---

* <https://doi.org/10.34291/Edinost/75/02/Marecek>

zavezi niti v obranjenih nebiblijskih spisih. Ni mogoče povsem izključiti možnosti, da Jakob v 4,5b citira neznano delo, zdi pa se verjetnejše, da je iz različnih elementov Svetega pisma ustvaril biblijski citat na temo Božjega ljubosumja, ki je povezano z idejo o izbranem ljudstvu Izraela kot nevesti svojega Boga.

Ključne besede: *biblijska eksegeza, pisma, Jakobovo pismo, Crux interpretum, Stara zaveza*

Maksimilijan Matjaž

Pavlovo razumevanje postave in del postave v Pismu Galačanom. *The New Perspective on Paul* in nov pogled na Pavlov odnos do judovstva*

V prispevku bodo predstavljeni ključni elementi raziskovanja novega pogleda na Pavla (*The New Perspective on Paul*), ki so Pavla in njegovo teologijo močneje postavili v kontekst judovstva njegovega časa. Celovit pogled na Pavla daje nov zagon tudi odnosom med Judi in kristjani. V izbranih odlomkih Pisma Galačanom bomo preverili Pavlovo razumevanje postave, del postave, opravičenja po veri, kot temelj novega življenja. Pavel tako kot njegovi judovski nasprotniki v Galaciji postave nikoli ni razumel ozko kot pot za doseg opravičenja, temveč kot temeljno Božje razodetje, ki je vzpostavilo izvoljeno Božje ljudstvo. Pokazati želimo, da lahko nov pogled na Pavla da tudi razvoju krščansko-judovskih odnosov nov zagon in novo vsebino. Pavlova in judovska teologija gradita na skupnem temelju razodetja, ki izvira iz Božjega klica človeka v obljubljeni deželo, to je v novo zavezno občestvo z njim. Ta klic je izziv tudi za sodobne odnose med Judi in kristjani.

Ključne besede: Apostol Pavel, Nov pogled na Pavla, Pismo Galačanom, postava, Tora, nomos, dela postave, opravičenje, vera, judovstvo, dialog, ekumenizem

---

* Prispevek je nastal kot rezultat dejavnosti raziskovalnega programa P6-0262 *Judovsko-krščanski viri in razsežnosti pravičnosti*, ki ga je sofinancirala Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije iz državnega proračuna.

<https://doi.org/10.34291/Edinost/75/02/Matjaz>

Paul's Understanding of the Law and Works of the Law in Galatians. The New Perspective on Paul and a New Look at Paul's Relationship to Judaism

The paper presents the key elements of exploring the New Perspective on Paul, which placed Paul and his theology more strongly in the context of the Judaism of his time. A holistic view of Paul also gives new impetus to the relationship between Jews and Christians. In selected passages from the Epistle to the Galatians, we will examine Paul's understanding of the Law, works of the Law, and of justification by faith, as the foundation of a new life. Paul, like his Jewish opponents in the Galatians, never understood the Law narrowly as a way to achieve justification, but as a fundamental revelation of God that established God's chosen people. We want to show that a new view of Paul can also give new impetus and new content to the development of Christian-Jewish relations. Paul's and Jewish theology builds on a common foundation of revelation that stems from God's call of man to the promised land, i.e. into a new covenant communion with him. This call is also a challenge for modern relations between Jews and Christians.

Key words: *Apostle Paul, New Perspective on Paul, The Epistle to the Galatians, faith, Law, Torah, Righteousness, works of the Law, Judaism, dialog, ecumenism*

Aleš Maver

Od Jakoba do Markiona. Dvoumnosti odnosa med kristjani in Judi v prvih stoletjih Cerkve

Odnos krščanskih Cerkva do judovstva je bil skozi vso zgodovino obremenjen s precejšnjo dvoumnostjo. Če je po eni strani judovska in starozavezna dediščina že v prvih stoletjih služila za legitimacijo krščanstva v grško-rimskem svetu, je po drugi strani prihajalo do glasnega zavračanja (sočasnega) judovstva. Enak vzorec se je ponavljal dolga stoletja. Izkušnja šoe in v primeru Katoliške cerkve precej očitna sprememba prej prevladujoče paradigme na drugem vatikanskem koncilu je krščanske teologe in zgodovinarje zgodnjega krščanstva prisilila v obsežno soočanje s preteklimi miselnimi vzorci.

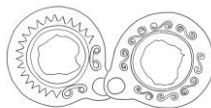
Pri tem je nelagodje zaradi antijudaizma v krščanskih vrstah v zgodovini in sodobnosti pripeljala tudi do skrajnih predlogov, po katerih naj bi bila skupnost Jezusovih privržencev v prvih desetletjih in več izključno judovska in naj pravzaprav ne bi kazala nobenih krščanskih posebnosti. Prispevek želi v luči takih pogledov opozoriti, da je dvoumnost odnosa med »starejšimi in mlajšimi brati«¹ položena krščanstvu v zibelko in s tem zanj konstitutivna. Ravno ločevanje od judovstva je namreč lahko vzpostavilo kristjane kot samostojno skupnost, ki pa se po drugi strani ni mogla odreči navezanosti na judovska izročila.

Poglavitni predmet analize bodo tako odpoved obrezovanju in drugim judovskim predpisom v desetletjih po križanju, pomen uničenja jeruzalemskega templja leta 70 za razvoj zgodnjega krščanstva in slednjič Markionov predlog popolne prekinitve z judovsko dediščino v 2. stoletju po Kr. Tudi njegova odločna zavrnitev v osrednjem krščanskem toku je bila ambivalentna. Če je dvignila vrednost judovskega izročila za kristjane, je sočasno verjetno pomenila zaostritev odnosa do konkretnih Judov

tedanjega časa, s čimer je močno vplivala na nadaljnji razvoj tega zapletenega odnosa.

Ključne besede: zgodnje krščanstvo, krščanski antijudaizem, »apostolski koncil«, padec jeruzalemskega templja, Markion, judovsko-krščanski dialog

Leon Novak

Pogled na *Dabru emet* z evangeličanskega stališča

Pred dvajsetimi leti (2000) je bil s strani National Jewish Scholars Project v ZDA objavljen dokument *Dabru emet* (govorite resnico) – judovsko stališče do kristjanov in krščanstva. *Dabru emet* je v prvi vrsti ponudba pripadnikom in pripadnicam judovske skupnosti, da premislijo o svoji drži do kristjanov, hkrati pa je tudi priložnost za nadaljevanje pogovora med kristjani in Judi. Odnos evangeličanov do Judov je bil skozi zgodovino bivalenten. Na eni strani navdušenje, kot pri mladem Luthru, potem pa razočaranje in hladen pristop (Luther v poznejšem obdobju). Protestantske skupnosti, še posebej pa Evangeličanska cerkev v Nemčiji, so po zločinskem holokavstu kritično analizirale svoj odnos do Judov tekm zgodovine in obžalovale negativno držo do njih. Rezultat te kritične samorefleksije so jasno izoblikovana in zavzeta stališča, ki ostro obsojajo antisemitizem in na novo definirajo razmerje/odnos Judje-kristjani s strani evangeličanov. Na tem temelju je skupni odbor »Cerkev in judovstvo«, ki so ga ustanovile evangeličanske nemške deželne Cerkve, oblikoval skupna stališča do *Dabru emet-a*. Ta naj bi služila kot izhodišče za nadaljevanje pogovorov med kristjani in Judi.

V Prekmurju, kjer so se vse do danes na ozemlju RS evangeličani ohranili v največji meri, je poleg katoliške do druge svetovne vojne prav tako živela močna judovska skupnost. Prav to je svojevrsten pokazatelj o medsebojnem sožitju teh treh verskih skupnosti na razmeroma majhnem geografskem prostoru in v tedanjem kontekstu zgodovinsko-političnih sprememb.

Ključne besede: *Dabru emet*, evangeličani, Judje, Pomurje, katoličani

Mari Jože Osredkar

Nastajanje dokumenta *Nostra aetate**

Dokument Drugega vatikanskega koncila, na katerem temelji moderen katoliški nauk o medreligijskem dialogu, *Nostra aetate* oz. *Izjava o razmerju Cerkve do nekrščanskih verstev*, je nastajal v letih od 1960 do 1965. Papež Janez XXIII. je delo zaupal kardinalu Avguštinu Bei. Osnutek besedila dokumenta je šel skozi štiri redakcije. Koncilski očetje so besedilo želeli najprej uvrstiti kot dodatek dokumentu *O ekumenizmu*, nato so predlagali, da bi bil samostojno poglavje v dokumentu *Lumen Gentium (Dogmatična konstitucija o Cerkvi)*; končno so izglasovali, da besedilo, ki je v zametkih želelo govoriti le o Judih, na koncu pa je opredelilo razmerje Katoliške cerkve do nekrščanskih verstev, postane samostojen koncilski dokument.

Ključne besede: *Nostra aetate*, razvoj besedila, kardinal Avguštin Bea, Judje, medreligijski dialog

Creating of the Document Nostra aetate

The document of the Second Vatican Council, on which the modern Catholic doctrine of interreligious dialogue is based, Nostra aetate or Declaration on the Relation of the Church with Non-Christian Religions was being written from 1960 to 1965. Pope John XXIII entrusted the work to Cardinal Augustin Bea, S.J. The draft text of the document went through four revisions. The Council Fathers first wanted the text to be a supplementary fourth chapter to the document Decree on Ecumenism. Then they proposed it be a separate chapter in the document Lumen Gentium. In October 1965 they voted that the text, which in its beginnings spoke only of Jews, would finally define the

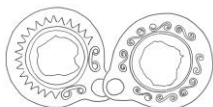
* <https://doi.org/10.34291/Edinost/76/Osredkar>

Judovsko-krščanski viri in razsežnosti dialoga
Jewish-Christian Sources and Dimensions of Dialogue

relationship of the Church to non-Christian religions and would become an independent council document.

Key words: *Nostra aetate, text development, Cardinal Augustin Bea, Jews, interreligious dialogue*

Maria Carmela Palmisano

Od *Nostra aetate* do *Veritatis gaudium*: prehojena pot in nova obzorja v judovsko- krščanskem dialogu*

Prispevek v prvem delu predstavlja osnovne smernice judovsko-krščanskega dialoga v izjavi Drugega vatikanskega cerkvenega zbora *Nostra aetate* (NA 4) ob 55. obletnici njene objave. V drugem delu povzema področja, na katerih se je predvsem v evropskem prostoru najbolj razvil medreligijski dialog, in nekatere vsebine, ki so ga zaznamovale. Tretji del povezuje izjavo z novejšo apostolsko konstitucijo o teoloških študijih *Veritatis gaudium* (VG uvod 4). Ta navaja štiri kriterije za prenovno teoloških študijev: kerigmo, vsestranski dialog, inter- in transdisciplinarnost ter mreženje, ki odpirajo nova obzorja in navdihujejo nadaljnje korake tudi na poti judovsko-krščanskega dialoga, medsebojnega spoznavanja in sodelovanja v službi sodobnega človeka.

Ključne besede: drugi vatikanski koncil, *Nostra aetate*, *Veritatis gaudium*, judovsko-krščanski dialog, teološki študij, kerigma, interdisciplinarnost, transdisciplinarnost, mreženje

From Nostra aetate to Veritatis gaudium: The Traversed Path and New Horizons in Jewish-Christian Dialogue

The first part of the article presents the basic guidelines for the Jewish-Christian dialogue in the Declaration Nostra aetate (NA 4) of the Second Vatican Council on the 55th anniversary of its publication. The second part summarizes the areas in which interreligious dialogue has

---

* <https://doi.org/10.34291/Edinost/76/Palmisano>

Judovsko-krščanski viri in razsežnosti dialoga
Jewish-Christian Sources and Dimensions of Dialogue

developed the most in Europe and some contents that have marked it. The third part connects the declaration with the Apostolic Constitution Veritatis gaudium (VG foreword 4). It lists four criteria for the renewal of theological studies: kerygma, wide-ranging dialogue, inter-disciplinary and cross-disciplinary approaches, and networking, which have opened new horizons in the past years and inspired further steps on the path of Jewish-Christian dialogue, mutual knowledge, and cooperation in the service of contemporary man.

Key words: *Second Vatican Council, Nostra aetate, Veritatis gaudium, Jewish-Christian dialogue, theological study, kerygma, inter-disciplinary approach, cross-disciplinary approach, networking*

Edith Petschnigg

Between Studying the Bible and Coping with the Past: Jewish-Christian Dialogue in the Post-council Period in Germany and Austria*

The decades following the tragedy of the Shoah marked a crucial turning point in how Christian theology would define its approach not only to Judaism but also to the first part of Scripture – the Old Testament or the Hebrew Bible. Gradually, Christian churches had to confront their own centuries-old, anti-Jewish tradition and slowly came to the realization that Christianity's anti-Judaism and the Church's wide-spread silence in the face of the atrocities of World War II had contributed to the heinous crimes committed by the Nazi regime. Grassroot initiatives for a Jewish-Christian Dialogue are one significant result of that shift in mindset. This paper concentrates on Jewish-Christian Dialogue initiatives based on the Hebrew Bible, which were established in the years and decades after the Second Vatican Council in post-Nazi Germany as well as in post-Nazi Austria.

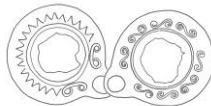
Key words: Jewish-Christian dialogue, grassroot initiatives, post-council period, Germany, Austria

Med preučevanjem Biblije in soočanjem s preteklostjo: judovsko-krščanski dialog v pokoncilskem obdobju v Nemčiji in Avstriji

65

Desetletja po tragediji šoa so pomenila ključno prelomnico v tem, kako bo krščanska teologija opredelila svoj pristop ne samo do judovstva, temveč tudi do prvega dela Svetega pisma – Stare zaveze ali hebrejske

* <https://doi.org/10.34291/Edinost/75/02/Petschnigg>

Biblije. Krščanske cerkve so se morale postopoma soočiti s svojo stoletno protijudovsko tradicijo in počasi so prišle do spoznanja, da sta krščansko protijudovstvo in razširjena tišina Cerkev ob grozodejstvih druge svetovne vojne prispevala h gnusnim zločinom, ki jih je zagrešil nacistični režim. Množične pobude za judovsko-krščanski dialog so pomemben rezultat tega premika v miselnosti. Ta članek se osredotoča na pobude judovsko-krščanskega dialoga, ki temeljijo na hebrejski Bibliji in so bile osnovane v letih in desetletjih po drugem vatikanskem koncilu v postnacistični Nemčiji in v postnacistični Avstriji.

Ključne besede: *judovsko-krščanski dialog, množične pobude, obdobje po koncilu, Nemčija, Avstrija*

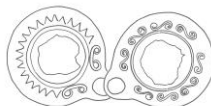
Mateja Pevec Rozman

Oseba in dialog: medsebojnost (»das Zwischen«) kot ontološki temelj dialoga pri Martinu Bubru

Živimo v dobi postmoderne, ki je vse od časov novega veka, renesanse in razsvetljenstva, v znamenju človeka. V središču pozornosti je predvsem ta svet in človek v njem. Človeku je vse podvrženo, človek je (hoče biti) merilo vsega. Problem antropocentrizma se kaže predvsem v tem, da si človek kot subjekt ne podreja le objektov ampak si želi podrediti tudi druge subjekte. Tako je novoveška emancipacija subjekta pripeljala do skrajnega individualizma, do brezkompromisnega uveljavljanja posameznikovih osebnih teženj in interesov, ne oziraje se na skupno dobro, skupno dobro neke konkretne skupnosti ali celotnega človeštva.

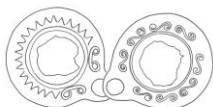
Sodobna gospodarska, ekološka, kulturna, socialna in družbena kriza so tako nekatera izmed znamenj, ki govorijo o krizi človeka, o krizi, v kateri se je človek znašel kot subjekt. Zato je potrebna nova opredelitev človeka, opredelitev, ki bo presegla ozko subjektivistično paradigmo in pokazala na človekovo celovitost in njegovo bistvo. Človek ni le subjekt ampak predvsem oseba, je bitje, ki ga ni mogoče razumeti zgolj iz njega samega, temveč iz odnosa do drugih ali z drugimi (Drugim). To posebej naglašata tudi personalistična filozofija, ki poudarja, da je človek predvsem bitje odnosov, bitje, ki se iz odnosa poraja in v odnosu oblikuje; zgolj zaradi odnosa z d(D)rugim se more v polnosti uresničevati in more postajati to, kar po svojem bistvu je.

V pričujočem prispevku najprej orišemo temeljne poteze antropocentrizma in nato, v drugem delu, predstavimo novo, celovito pojmovanje človeka, kot ga zastopa personalistična filozofija. Personalizem obravnava človeka kot celovito bitje v

vseh njegovih razsežnostih in presega zgolj ozko in osiromašeno subjektivistično pojmovanje. Osiromašena podoba človeka namreč onemogoča dialog in harmonično sobivanje različnosti in drugačnosti. Poglavitni del prispevka je namenjen iskanju možnosti dialoga, kot se to kaže v personalistični filozofiji, posebej v misli Martina Bubra. Judovski filozof Buber podaja skozi svojo popolnoma svojevrstno filozofijo novo izhodišče za pogled na človeka v njegovi družbeni in osebni, moralni in religiozni razsežnosti. Tako se pokaže »medsebojnost« kot osnovno človeško dejstvo, kot področje rojstva in življenja človeške osebe v vsej njeni pristnosti. Cilj prispevka je pokazati na nezadostnost antropocentričnega pojmovanja človeka, ki vodi v odtujitev, v bivanjsko krizo in posledično splošno kulturno in družbeno krizo, krizo medčloveških odnosov in nenazadnje krizo spoštovanja človekovih pravic, spoštovanja drugosti in drugačnosti. Temeljna teza prispevka je v novem izhodišču pogleda na človeka, kot ga podaja personalistična filozofija, predvsem Bubrova misel, kjer je človeškost mogoče živeti samo v odnosu z drugim/-i in se »medsebojnost« kaže kot možnost in temelj dialoga.

Ključne besede: dialog, oseba, subjekt, medosebni odnos, medsebojnost, postmoderna, antropocentrizem, personalizem

Renato Podbersič

Prof. Angelo Vivian: Prispevek k biografiji pozabljenega judaista slovenskih korenin*

Prof. dr. Angelo Vivian (1942–1991), sin italijanskega karabinjerja iz Veneta in slovenske matere iz Idrije, katoliški duhovnik, judaist, univerzitetni profesor, prevajalec, urednik in publicist, je danes v slovenski javnosti skorajda neznan. Doktoriral je iz teologije in filologije na univerzah v Ljubljani (1970) in Firencah (1974). Znanstveno je deloval na univerzah v Firencah in Pisi, od leta 1986 pa na Inštitutu za judaistiko Martin Buber in na univerzi v Kölnu. Poleg tega je več let uspešno vodil in znanstveno usmerjal Italijansko združenje za študij judaistike. Objavljal je v številnih jezikih, tudi v slovenščini, največ pa v znanstveni reviji *Egitto e Vicino Oriente* iz Pise. Po različnih strokovnih ustanovah je iskal ostanke hebrejskih napisov in knjig. Z odličnim paleografskim znanjem mu je uspelo odkriti vrsto za naše razmere pomembnih besedil, ki jih je obdelal in objavil v številnih prispevkih. Umrl je nenadne smrti med ekskurzijo na Poljskem. Njegovo bogato gradivo, ki ga hrani najmlajši brat Pietro, se nahaja v kraju Calcinaia v Toskani in še čaka na ustrezno ovrednotenje.

Ključne besede: Angelo Vivian, judaistika, hebrejska paleografija, znanstvenik slovenskih korenin, *Egitto e Vicino Oriente*

*Prof. Angelo Vivian: A Contribution to the Biography
of a Forgotten Expert for Judaism with Slovenian Roots*

Professor Angelo Vivian Ph.D. (1942–1991), the son of an Italian policeman from Veneto region and a Slovene mother from Idrija, a Catholic priest, Judaist, university professor, translator, editor and

* <https://doi.org/10.34291/Edinost/76/Podbersic>

*publicist, is almost unknown to the Slovene public today. He received his doctorate in theology and philology from the Universities of Ljubljana (1970) and Florence (1974). As a scientist he worked at the Universities of Florence and Pisa, and since 1986 at the Martin Buber Institute for Jewish studies and the University of Cologne. For many years he had also successfully led the scientifically oriented Italian Association for the Study of Judaism. His research has been published in many languages, including Slovene, most notably in the scientific journal *Egitto e Vicino Oriente* from Pisa. At the various professional institutions, he searched for the remains of Hebrew inscriptions and books. With his excellent palaeographic knowledge, he was able to discover a number of texts important to our circumstances, which he processed and published in numerous articles. He died a sudden death during an excursion to Poland. His rich material, kept by his youngest brother Pietro, is located in Calcinaia, Tuscany, and is still awaiting proper evaluation.*

Key words: *Angelo Vivian, Jewish studies, Hebrew palaeography, scientist of Slovene origins, *Egitto e Vicino Oriente**

Franjo Podgorelec

Edith Stein v kontekstu judovsko-krščanskega dialoga: Pogovor s Susanne M. Batzdorff*

Judovsko-krščanski dialog se analizira na temelju konkretne osebe: Edith Stein (1891–1942), judinje, filozofinje, spreobrnjenke v krščanstvo, karmeličanke, deportirane in ubite v Auschwitzu ter v Katoliški cerkvi razglašene za svetnico in sozavetnico Evrope. Njena nečakinja Susanne M. Batzdorff, prepričana judovska vernica in aktivna v judovsko-krščanskem dialogu, si v svoji knjigi *Teta Edith* dobronamerno prizadeva ovreči nekatere njene trditve, katere se posredno ali neposredno dotikajo judovsko-krščanskega dialoga. V članku v obliki dialoga odgovarjamo na te določene očitke, sklicujoč se na izkušnjo in nauk Edith Stein. Tak pristop omogoča dialogu med dvema sorodnima verstvoma, ki si delita mnogo skupnega, da ne ostaneta na strogo teoretski ravni, temveč zajameta tudi eksistencialno raven.

Ključne besede: Edith Stein, izvoljeni narod, judovstvo, krščanstvo, resnica, holokavst, judovsko-krščanski dialog, prozelitizem, mistično Kristusovo Telo

Edith Stein in the Context of Judeo-Christian Dialogue: Dialogue with Susanne M. Batzdorff

Judeo-Christian dialogue is analysed on the basis of one specific person: Edit Stein (1891–1942), a Jew, a philosopher, a convert to Christianity, a Carmelite, who was deported and killed in Auschwitz, later proclaimed a saint and a co-patron of Europe in the Catholic Church. Her niece Susanne M. Batzdorff, a staunch Jewish believer and active in Judeo-Christian dialogue, in her book Aunt Edith seeks to

* <https://doi.org/10.34291/Edinost/76/Podgorelec>

Judovsko-krščanski viri in razsežnosti dialoga
Jewish-Christian Sources and Dimensions of Dialogue

challenge in good faith some of her claims that, directly or indirectly, touch on Judeo-Christian dialogue. Referring to the experience and teachings of Edith Stein, the article responds to the disputes in question in the form of a dialogue from her perspective. This approach allows that the dialogue between two related religions that have so much in common does not remain at a strictly theoretical level but extends to the existential level, as well.

Key words: *Edith Stein, chosen people, Judaism, Christianity, truth, Holocaust, Judeo-Christian dialogue, proselytism, the mystical Body of Christ*

Andrej Preložnik

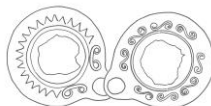
Spreobračanje judov na območju koprške škofije med 15. in 18. stoletjem*

V treh obalnih mestih srednjeveške koprške škofije – Kopru, Izoli in Piranu – se judje naselijo konec 14. stoletja. Njihov prihod spodbudijo potrebe mest, ki po propadu toskanskih bank niso imela možnosti za kreditiranje razvijajočega gospodarstva. Ob nekaterih iz arhivskih virov dokaj dobro znanih bančnih moramo upoštevati tudi sloj revnejšega prebivalstva služabnikov in kramarjev. Šlo je za male skupnosti, sestavljene iz posameznih rodbin, ki so bile v izrazito katoliškem okolju tolerirane, vendar v tesnem stiku z večinskim prebivalstvom včasih deležne dobrohotnega ali tudi nasilnega spreobračanja. Za obravnavano območje še ni sistematične študije, ki bi se ukvarjala s to tematiko, znanih pa je nekaj arhivskih ali pisnih virov, ki so tako ali drugače povezani z njo. Čeprav gre večinoma za kratke notice ali opombe znotraj drugih razprav, ki gotovo ne predstavljajo celotnega ozadja teh naključno napaberkovanih zgodb, nam do neke mere vseeno omogočajo predstavo o dinamiki tovrstnih odnosov med verskima skupnostma in hkrati o formalnem stališču oblasti do spreobračanja in verske svobode med 15. in 18. stoletjem

Ključne besede: judje, koprška škofija, Piran, spreobrnitve, inkvizicija, Peter Pavel Vergerij

---

* <https://doi.org/10.34291//Edinost/76/Preloznik>

The Conversion of Jews in the Area of the Diocese of Koper between the 15th and 18th Centuries

Jews settled in three coastal towns of the medieval diocese of Koper (Capodistria) – Koper, Izola and Piran – at the end of the 14th century. They came there stimulated by the needs of cities that, after the collapse of Tuscan banks, did not have the financial sources to support the developing economy. In addition to some bankers who are fairly well known from archival sources, we also have to consider a layer of the poorer population of servants and merchants. These were relatively small communities composed of few families, which were tolerated in a distinctly Catholic environment, but in close contact with the majority population sometimes received a benevolent or even aggressive pressure to convert. For studied region, there is no systematic study about this topic yet. However, there are some archival or written sources related to it in one way or another. Although these are mostly short notes or remarks within other discussions, which certainly do not represent the whole background of these stories, they still give us some idea of the dynamics of that kind of relations between religious communities and at the same time the formal position of the Venetian and local authorities about conversions and freedom of faith between 15th and 18th century.

Key words: *Jews, Diocese of Koper, Piran, conversions, inquisition, Pier Paolo Vergerio*

Tone Ravnikar

Judje v manjših štajerskih mestih v srednjem veku*

Za nalogo smo si v razpravi zadali odgovoriti na nekaj ključnih vprašanj, vezanih predvsem na čas in vzrok prihoda judov v posamezne spodnještajerske urbane kraje. Kot vzorčne primere smo izbrali manjše kraje, kjer je judovska navzočnost zabeležena v dokumentih. Zaključiti smemo, da se vloga deželnih gospodov, predvsem Habsburžanov, kaže kot ključna pri spodbujanju in podpiranju judov pri odločitvi, da se naselijo v določenem kraju. To se verjetno najbolj jasno vidi pri različnih zgodbah dveh mejnih mestec, Ormoža in Brežic, obeh v lasti salzburškega nadškofa. Obe mesti sta torej last salzburškega nadškofa, toda če se je Ormož predvsem zaradi samosvoje politike družine Ptujskih in njihove naslonitve na štajerske vojvode tesne zveze s Salzburgom v veliki meri otresel, je ta podređitev oziroma salzburška nadvlada ostala v Brežicah zelo izrazita. To povzroči, da v Ormožu pride do poskusa (sicer relativno kratkotrajnega, pa vendar) nastanka ormoške judovske skupnosti, medtem ko v Brežicah ni o čem podobnem ne duha ne sluha.

Angažma štajerskih vojvod pa je najbolj viden na primeru (Slovenske) Bistrice, kjer je očitno, da je ravno njihov interes tisti, ki je ne samo omogočil prihod judov v mesto, temveč tudi v veliki meri uravnaval njihovo delovanje.

Tudi primer Slovenj Gradca kaže na podoben vzorec. Tudi tu je za prihod judov v mesto odločilen vpliv deželnega gospoda, le da je ta v tem primeru izražen posredno, skozi delovanje deželnoministerialne družine Aufensteinov, ki pa je bilo brez dvoma povsem usklajeno z željami njihovega gospoda, koroškega vojvode. Iz celotne slike še najbolj izstopa primer Dravograda,

* <https://doi.org/10.34291/Edinost/76/Ravnikar>

kjer imamo opravka z dokaj nenavadnim momentom, ko se, kot kaže, štajerski judje (vsaj tako kaže dejstvo, da se podredijo sodniku za jude iz Gradca) naselijo v kraju. Ravno primer Dravograda tudi kaže, kako majhno količino podatkov imamo na razpolago, saj ni jasen niti čas prihoda in s tem dolgotrajnost tega niti povezava dravograjskih judov z morebitnimi skupnostmi iz koroškega oziroma štajerskega prostora. Usoda juda Davida iz Dravograda na Dunaju kaže le na to, da je bila njegova povezanost z Dravogradom zelo velika in je morala presegati zgolj kratkotrajno bivanje.

Vsekakor pa je mogoče zaključiti, da ne samo, da je bila vloga deželnih gospodov (pričakovano) tista, ki je v največji meri krojila prisotnost oziroma neprisotnost judov po posameznih krajih, temveč tudi to, da je še prav posebej izpostavljena vloga Habsburžanov (in Tirolskih kot koroških vojvod) kot štajerskih deželnih gospodov. Različna pristopa k (ne)prisotnosti judov lahko vidimo skozi primerjavo salzburških Brežic, kjer jude zaman iščemo, in salzburškega Ormoža, kjer so prisotni v 14. stoletju. Poudarjeno vlogo Habsburžanov pa nam prinaša tudi analiza gradiva mesta Slovenska Bistrica. Vsekakor pa bo za več odgovorov treba tej analizi dodati še podobno za kranjsko deželo in za prostor Goriške in Istre.

Ključne besede: srednji vek, mesta, judje, Štajerska, Koroška

Jews in Smaller Styrian Towns in the Middle Ages

For the purpose of this paper, we have set out to answer some key questions of the debate, mainly relating to the timing and cause of the arrival of the Jews in individual smaller urban locations. We have selected smaller cities where the Jewish presence is recorded in the documents as prime examples. We have to note that the role of the sovereigns, especially the Habsburgs, has proved to be crucial in encouraging and supporting the Jews in their decision to settle in a

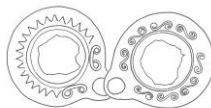

particular place. This is probably most evident in the different histories of the two border towns of Ormož and Brežice, both of which are owned by the Archbishop of Salzburg. Both towns are therefore owned by the Archbishop of Salzburg, but while Ormož was largely owned by the Ptuj family and their close ties with Salzburg were largely shaken due to their support on Styrian Dukes, the subjugation of the Salzburg rule in Brežice remained very pronounced. This is also shown by the fact that Ormož (though relatively short-lived) experienced the formation of the Jewish community of Ormož, while there is nothing comparable in Brežice.

However, the commitment of Styrian Dukes seems to be best in the case of the (Slovenian) Bistrica, where it is clear that their interest that has not only made the arrival of Jews in the town possible, but also largely regulated their activities.

The case of Slovenj Gradec also points to a similar pattern. Here, too, the influence of the landed gentry is decisive for the arrival of the Jews in the city, but in this case it is indirectly expressed through the actions of the Aufensteiner landed gentry, which was undoubtedly entirely in the spirit of their master, the Duke of Carinthia. From the overall picture, the example of Dravograd stands out most, where we are dealing with a rather unusual moment when the Jews from Styria (at least as the fact that they are subject to the judge for the Jews of Graz) settle down in one place. Especially the example of Dravograd shows how small the amount of data is, because neither the time of arrival and thus the longevity of the data is clear, nor the connection of Dravograd Jews with potential communities from Carinthia or Styria. The fate of Jew David from Dravograd in Vienna only shows that the connection with Dravograd was very tight and had to go beyond a purely short-term stay.

In any case, it can be concluded that it was not only the role of Provincial Lords that largely controlled the presence or absence of Jews in individual places, but that the role of the Habsburgs (and Tyroleans as Dukes of Carinthia) as Styrian sovereigns is also particularly exposed. Different approaches to the (non-)presence of Jews can be seen in the comparison

Judovsko-krščanski viri in razsežnosti dialoga
Jewish-Christian Sources and Dimensions of Dialogue

of the Salzburg town of Brežice, where Jews are freely sought, and the Salzburg town of Ormož, where they were freely sought in the 14th century. The emphasis on the Habsburgs is also brought to our attention by the analysis of the material of the town Slovenska Bistrica. In any case, this analysis must be added for further answers in a similar way for the Kranjska region and for the Goriška and Istra regions.

Key words: *Middle Ages, towns, Jews, Styria, Carinthia*

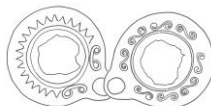

Bogdan Rus

Judovska dobrodelnost prvih treh stoletij po Kr. v študijah G. E. Gardnerja in F. M. Loewenberga

Prispevek prinaša primerjavo dveh študij, ki govorita o judovski dobrodelnosti z ozirom na okolje, v katerem se je odvijala. Tako metodološko in do določene mere časovno se ob enem dopolnjujeta in prekrivata. V njiju najdemo dva pristopa. Starejša, Loewenbergova študija (*From Charity to Social Justice*) raziskuje zgodovino pojavov dobrodelnosti in celovito pripelje do pojma socialne pravičnosti, obenem pa obravnava tudi motive za dobrodelnost, pravičnost/enakost. Gardnerjeva študija (*The Origins of Organized Charity in Rabbinic Judaism*) obravnava dobrodelnost kot izpolnitev pravičnosti in pokaže pomenski razvoj od preprostih gospodinjstevskih pripomočkov (*quppa* in *tambui*) do institucij dobrodelnosti z istim imenom, s pomočjo katerih so judje podpirali uboge.

Ključne besede: postava, Talmud, judovski spisi, Stara zaveza, revščina, pravičnost, enakopravnost, zgodovina, institucija

Andrej Saje

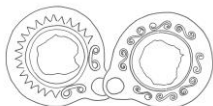
Sklepanje zakonske zveze v tradicionalnem judovstvu*

Narodi in ljudstva so skozi zgodovino oblikovali norme, ki urejajo medsebojne odnose. Judovsko pravo je v tem smislu posebno, ker ni sistem uredb posamezne države, temveč ljudstva z več kot 3000-letno zgodovino. Redko so živeli v suvereni državi, največkrat pa bili razpršeni po svetu in so živeli v različnih družbenih ureditvah. Raznovrstni pravni sistemi so deloma vplivali tudi na razvoj judovskih pravnih norm, vendar pa so hkrati ohranili avtonomijo, kar je posebej vidno pri obredu poroke. Zakonska zveza je zanje religiozni institut, podvržen Božjim zakonom. Judovsko zakonsko pravo ima posledično nalogo etične in religiozne ideale zakonske zveze, predpisane s Postavo, umestiti v konkretno življenje in prakso. V tem smislu zakonsko pravo poročne slovesnosti izvzema iz zgolj zasebne sfere zaročencev in njihovih družin ter poudarja družbeni in npravstveni značaj tega instituta ter z njim uresničitev Božjega načrta s človekom, »ki mu ni dobro samemu biti« (1 Mz 2,18). Preroki primerjajo zakonsko zvezo z zavezo med Bogom in izraelskim ljudstvom. Njihov zakon ni zakrament v krščanskem smislu, temveč je *mitzva*, tj. izpolnitev verske zapovedi. Je sveta zaveza *berith*, ki s seboj poleg pravic prinaša tudi dolžnosti. Zakonska zveza je namenjena človeškemu razmnoževanju, osrečevanju človeka v skupnosti z drugim, ima pa tudi velik družbeni pomen. V članku so predstavljene judovske poročne posebnosti, ki izhajajo iz hebrejske Biblije in rabinske tradicije, kjer se zakon sklepa po stopnjah. Dotaknemo se tudi vprašanja ločitve zakoncev.

Ključne besede: judovska poroka, zakonska zveza v Svetem pismu, zaroaka, poročni običaji, ločitev, zaveza

---

* <https://doi.org/10.34291/Edinost/76/Saje>

Contraction of Marriage in Traditional Judaism

Nations and peoples throughout history have formulated norms that govern interpersonal relations. In this sense the Jewish Law is unique, as it is not a system of regulations of a state but of a people with more than 3000 years of history. They have rarely lived in a sovereign state of their own; they have most often been dispersed throughout the world and lived in different social orders. Various legal systems have had some influence on the development of Jewish legal norms; nevertheless, the Jews have preserved their autonomy, which is particularly evident in their wedding rites. They consider marriage a religious institution that is subject to divine laws; consequently, the Jewish marriage law has to implement the ethical and religious ideals of marriage as ordained by the Law in concrete life and practice. In this sense the Jewish marriage law extracts the celebration of marriage from the private sphere of the fiancés and their families and emphasizes the social and moral character of this institution and its fulfilment of the divine plan for human beings, for it is »not good for the man to be alone« (Gen 2,18). The prophets compare the marriage bond to the covenant between God and the chosen people of Israel. The Jewish marriage is not a sacrament in the Christian sense but a mitzvah, that is, a fulfilment of a religious commandment. It is a berith, a holy covenant that entails rights as well as duties. The marriage bond is intended for humans to proliferate and to make them happy in communion with another; it is thus of great social importance. The article presents particulars of the Jewish wedding and marriage practice, which come from the Hebrew Bible and rabbinic tradition, whereby marriage is contracted in stages; it also deals with the question of divorce.

Key words: *Jewish marriage, marriage bond in the Bible, engagement, wedding customs, divorce, covenant*

Barbara Simonič

Dialoške razsežnosti empatije pri Edith Stein*

Empatija je pomemben mehanizem medosebne komunikacije in dialoga. Označuje sposobnost vživeti se v čustva in tudi misli drugih in tako imeti vpogled v doživljanje nekoga drugega. Empatija nam omogoča, da se postavimo v situacijo sočloveka, kar je temeljno bistvo dialoškosti – biti človek s človekom. Ta sposobnost razumevanja drugih je že od nekdaj zanimala številne mislece. Med njimi je bila tudi Edith Stein (1891–1942), ki se uvršča med pomembne ženske, ki so zaznamovale 20. stoletje. Bila je prepoznavna filozofinja in učiteljica, rojena kot Judinja, kasneje pa kristjanka in mučenka ter prva oseba judovskega rodu od časa dni prve Cerkve, ki je bila kanonizirana. Empatiji je Edith Stein posvetila svojo doktorsko disertacijo z naslovom O problemu empatije, hkrati pa je tudi s svojim kasnejšim raziskovanjem in načinom življenja razkrivala, kaj pomeni biti empatičen in kako živeti dialoškost s sočlovekom in Bogom. V prispevku predstavljamo temeljne vidike razumevanja empatije pri Edith Stein in izpostavljamo pomen empatije kot kompetence, ki je ključnega pomena za resnične, globoke in zdrave medosebne odnose in dialog.

Ključne besede: empatija, Edith Stein, vzajemnost, intersubjektivnost, fenomenologija, oseba

Dialogic Dimensions of Empathy at Edith Stein

Empathy is an important mechanism of interpersonal communication and dialogue. It could be defined as our ability to feel another person's feelings and thoughts, and thus gain insight into someone else's experience. By this we put ourselves in the situation of other, which is

* <https://doi.org/10.34291/Edinost/75/02/Simonic>

*the fundamental essence of dialogue – to be human with other human. The ability to understand others has always interested many authors. Among them was Edith Stein (1891–1942), one of the important women who marked the 20th century. She was a recognizable philosopher and teacher, born a Jew, and later a Christian and a martyr, and the first Jew born person since the days of the first Church to be canonized. Edith Stein dedicated her doctoral dissertation to empathy, entitled *On the Problem of Empathy*, and through her later research and way of life revealed what it means to be empathetic and how to live a dialogue with another human being and God. In this paper, we present the fundamental aspects of understanding empathy at Edith Stein and highlight the importance of empathy as a competence that is crucial for real, deep and healthy interpersonal relationships and dialogue.*

Key words: *empathy, Edith Stein, mutuality, intersubjectivity, phenomenology, person*

Samo Skralovnik

Jakob Aleksič: Poklicanost človeka k dialogu*

V prispevku je na osnovi razprav, ki jih je dr. Jakob Aleksič objavil po drugi svetovni vojni v *Zborniku Teološke fakultete in Bogoslovnem vestniku*, predstavljeno in kritično ovrednoteno njegovo razumevanje dialoga, enotnosti obeh zvez in judovstva. Besedilo predstavlja nadaljevanje prispevka z naslovom *Jakob Aleksič – znanilec pomladi biblične znanosti*, ki ga je avtor objavil v reviji *Edinost in dialog* 74 (2019/1). Aleksičeve razprave »zvesto sledijo nauku Cerkvenega učiteljstva«,¹ tj. sklepom drugega vatikanskega koncila in drugim dokumentom cerkvenega učiteljstva in ne predstavljajo posebnega izvirnega znanstvenega doprinosa, temveč bolj strokovne prikaze, »ki imaj[o] le bolj splošno uveden značaj«, kot zapiše Aleksič sam.²

Sveto pismo Aleksič razume kot zapis dialoga med Bogom in človekom oz. kot zgodovinsko usedlino tega dialoga, ki je vtkana v zgodovino izvoljenega ljudstva. V sozvočju z *Dogmatično konstitucijo o Božjem razodetju (Dei Verbum)* tako naglasi enotnost obeh zvez, Stare in Nove, kajti odrešenjska zgodovina »se ni začela šele ob lesu križa na Golgoti, ampak ob drevesu spoznanja dobrega in hudega v raj«. ³ Iz tega izhaja, da oznanila Jezusa iz Nazareta ni mogoče pravilno razumeti, če ga »ne motrimo v okviru žive, tisočletne preroške tradicije in zgodovinske stvarnosti judovskega naroda«. ⁴ Zato tudi vprašanje Judov in judovstva postavi v okvir celotnega Božjega odrešenjskega načrta. Upoštevajoč dejstvo, da je bil Aleksič prvi, ki je v Sloveniji zelo natančno in obsežno strokovno poročal o sprejemanju t. i.

* <https://doi.org/10.34291/Edinost/76/Skralovnik>

¹ Stainer, Štefan. Nagrobni govor ob smrti prof. dr. Jakoba Aleksiča. *Bogoslovni vestnik* (40): 496–497.

² Aleksič, Jakob. 1955. Judejska puščava je spregovorila. *Zbornik Teološke fakultete* (5): 99–148.

³ Aleksič, Jakob. 1967. Enotnost obeh zvez. *Bogoslovni vestnik* (27): 3–20.

⁴ Aleksič, Jakob. 1965. Judovstvo v luči ekumenizma. *Bogoslovni vestnik* (25): 231–253.

judovske sheme, ki je v svoji končni (četrti) obliki postala znana kot *Izjava o razmerju Cerkev do nekrščanskih verstev* (*Nostra aetate*), je ovrednoten kot narodni buditelj, ki je bodoče generacije duhovnikov vzgajal za dialog. Njegovo delovanje se na poseben način zaokroža prav s pričujočo (in predhodno) številko revije *Edinost in dialog*, ki obeležuje 55. obletnico objave koncilске izjave *Nostra aetate*.

Ključne besede: Jakob Aleksič, dialog, judovstvo, Sveto pismo, enotnost Stare in Nove zaveze, drugi vatikanski koncil, *Dei Verbum*, shema o Judih, *Nostra aetate*, *Izjava o razmerju Cerkev do nekrščanskih verstev*

Jakob Aleksič: Man's Calling to Dialogue

This paper presents and critically evaluates Dr. Jakob Aleksič's view of dialogue, the unity of the Scripture, and Judaism, based on the discussions published by him in the journals Zbornik Teološke fakultete and Bogoslovni vestnik after the Second World War. The paper is a continuation of the article Jakob Aleksič – The Messenger of the Biblical Science Spring published in the Unity and Dialogue 74 (2019/1). In his discussions Aleksič »faithfully follows the teachings of the Church«,¹ i.e. The Council's and other documents of the Church. As Aleksič² himself asserted, his discussions do not represent an original scientific contribution, but a more professional presentation, »which has only a more general introductory character«.

Aleksič understands the Bible as a written record of the dialogue between God and man or as a historical sediment of this dialogue woven into the history of the elected people. In harmony with the Dogmatic Constitution on Divine Revelation (Dei Verbum), he emphasizes

¹ Stainer, Štefan. Nagrobni govor ob smrti prof. dr. Jakoba Aleksiča. *Bogoslovni vestnik* (40): 496–497.

² Aleksič, Jakob. 1955. Judejska puščava je spregovorila. *Zbornik Teološke fakultete* (5): 99–148.

the unity of the two covenants, the Old and the New, for the history of salvation »did not begin with the wood of the cross on Golgotha, but with the tree of the knowledge of good and evil in Eden«.³ Thus, the message of Jesus of Nazareth cannot be properly understood without »observing it in the context of the living, millennial prophetic tradition and historical reality of the Jewish people«.⁴ Similarly, the question of Jews and Judaism is placed within the framework of God's universal plan of salvation. Considering the fact that Aleksič was the first in Slovenia to report very accurately and extensively on the so-called Declaration on the Jews, which in its final (fourth) form became known as the Declaration on the Relation of the Church to Non-Christian Religions (Nostra aetate), he is valued as a national awakener who educated future generations of priests for dialogue. His work thus in a special way prelude the present (and previous) issue of Unity and Dialogue, which marks the 55th anniversary of the publication of the Nostra aetate.

Key words: *Jakob Aleksič, dialogue, Judaism, Holy Scripture, Bible, the unity of the Old and New Testament, Second Vatican Council, Dei Verbum, Declaration on the Jews, Nostra aetate, Declaration on the Relation of the Church to Non-Christian Religions*

---

³ Aleksič, Jakob. 1967. Enotnost obeh zavez. *Bogoslovni vestnik* (27): 3–20.

⁴ Aleksič, Jakob. 1965. Judovstvo v luči ekumenizma. *Bogoslovni vestnik* (25): 231–253.

Marija Stanonik

Judje v prekmurski literaturi: na primeru Jožefa Smeja in Miška Kranjca*

Po zaslugi nekdanjih ogrskih/madžarskih zakonov se je v Prekmurju najdlje ohranila dokaj kompaktna judovska skupnost v današnji Sloveniji. Prispevek se osredotoča na primerjalno analizo Židov/Judov v literaturi dveh glavnih osebnosti prekmurske literature. Že v poimenovanju oseb, ki so predmet tukajšnje obravnave, se razhajata. Prvi govori o Židih, drugi o Judih. Posvetili smo se temu, kaj ju v literaturi še ločuje in kaj morda povezuje.

Miško Kranjec se je izvil iz prvotno krščanskega habitusa in postal izrazito socialno angažiran pisatelj, kar je zaznamovalo tudi njegovo stališče do Židov, ki jih njegove literarne osebe doživljajo kot pripadnike izkoriščevalskega razreda.

Jožef Smej je že kot katoliški duhovnik zavezan evangelijskemu poslanstvu, ki mu tudi drugi vatikanski koncil do sorodnih verstev narekuje dialoško držo. Judje iz njegove literature so globoko verne in tragične osebe.

Ključne besede: Prekmurje, literatura, Miško Kranjec, Jožef Smej, Judje/Židje, veroizpoved, socialna diferenciacija, nazorska diferenciacija, medreligijski dialog, Biblija

---

* <https://doi.org/10.34291/Edinost/76/Stanonik>

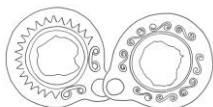
Jews in Prekmurje Literature: The Case of Jožef Smej and Miško Kranjec

Thanks to the former Hungarian laws, Prekmurje is the region of Slovenia where a fairly compact Jewish community has been preserved for the longest time. The article focuses on the comparative analysis of the Jews in the literature of two main personalities of Prekmurje literature. They differ already in the naming of the people who are the subject of the discussion here. The first addresses Jews as »Židi«, the second as »Judi«. We researched what else separates them in literature and what might connect them.

Miško Kranjec evolved from his originally Christian habitus and became a distinctly socially engaged writer, which also marked his attitude towards the Jews, whom his literary figures perceive as members of the exploitative class.

As a Catholic priest, Jožef Smej is committed to the Gospel mission, to which also the Second Vatican Council dictates a dialogical stance towards related religions. The Jews in his literature are deeply religious and tragic figures.

Key words: *Prekmurje, literature, Miško Kranjec, Jožef Smej, Jews, religion, social differentiation, ideological differentiation, interreligious dialogue, the Bible*

Dejan Süč

Odnos med judovskim in krščanskim prebivalstvom kot eden od pomembnih dejavnikov razvoja Dolnje Lendave

Dolnjo Lendavo je predvsem v obdobju meščanstva v pomembni meri zaznamovala njena judovska skupnost. Judje so bili na tleh Prekmurja prisotni vse od začetka 18. stoletja, naselili pa so se predvsem v treh pomembnih središčih – Beltincih, Dolnji Lendavi in Murski Soboti. Danes v Dolnji Lendavi ne živi noben Jud več, zato je kolektivni spomin na judovsko skupnost omejen predvsem na starejše prebivalstvo mesta, kljub temu, da so Judje zelo pomembno, če ne celo odločilno, vplivali na gospodarski ter kulturni razvoj mesta in širše okolice. Pomemben element tega zgodovinskega dejstva je prav gotovo tudi vprašanje odnosa med večinsko veroizpovedno skupnostjo, kristjani, ki so bili sicer v povprečju slabše finančno situirani in so zasedali nižje družbene položaje, ter manjšinskim prebivalstvom judovske veroizpovedi, finančno bolje situiranim in prevladujočim v najpomembnejših in najbolj cenjenih poklicih tistega časa (zdravniki, odvetniki, veleposestniki, hotelirji). Vprašanje tega odnosa je eden od tistih elementov razvoja judovstva v Prekmurju, ki do sedaj ni bilo sistematično obdelano, kljub temu, da je v vsakdanjem življenju mesta in vsake od verskih skupnosti odigralo pomembno vlogo. Članek predstavlja temeljna zgodovinska izhodišča, konkretne primere odnosov med judovskim in krščanskim prebivalstvom ter vzporedni razvoj obeh skupnosti, ki sta v obdobju meščanstva prevzeli najpomembnejšo vlogo v družbenem življenju in razvoju mesta.

Ključne besede: Judje, kristjani, verski dialog, Dolnja Lendava, obdobje meščanstva

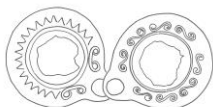

Anton Štrukelj

Nepreklicna milost in poklicanost

Predavanje najprej predstavi novost in »živo dediščino« koncila, se pravi prizadevanje papežev za poglobljen dialog z Judi: od sv. Pavla VI. prek sv. Janeza Pavla II. in Benedikta XVI. do Frančiška. Temu pregledu sledi v drugem delu poskus ovrednotenja koncilске izjave *Nostra aetate*, ki jo je razglasil sv. Pavel VI. in katere četrti člen je posvečen Judom. Koncilski izvedenec Joseph Ratzinger je tedaj predvsem o tem členu ocenil, da so odprli novo stran v knjigi obojestranskih odnosov. Ob 50–letnici promulgacije izjave *Nostra aetate* je vatikanska komisija za verske odnose z judovstvom objavila nov dokument z naslovom *Nepreklicni sta milost in poklicanost, ki ju naklanja Bog* (Rim 11,29). Zaslužni papež Benedikt XVI. je napisal obsežne *Pripombe k traktatu De Iudaeis*. Leta 2018 so bile objavljene v reviji *Communio* skupaj z izmenjavo dopisov med njim in višjim rabinom na Dunaju Arijem Folgerjem.

Ključne besede: *Nostra aetate*, *De Iudaeis*, sv. Pavel VI., sv. Janez Pavel II., Benedikt XVI., Frančišek

Marjan Turnšek

Slomškov odnos do judovstva*

Pomembna vloga bl. Antona Martina Slomška (1800–1862) pri pobudi in začetkih ekumenskega dela v Srednji Evropi je sorazmerno dobro raziskana. O njegovem odnosu do judovstva pa praktično ni raziskav. V tej raziskavi odkrivamo njegov teoretični odnos do Judov ter njihove svetopisemske tradicije, in to s pregledom njegovih pridig in pastoralnih besedil, kjer v veliki meri izhaja iz Svetega pisma. Ta njegov odnos je mogoče razbrati iz njegovih razlag odlomkov Božje besede. Ker je v mnogih pastoralnih pogledih in držah praktično »prehitel« drugi vatikanski vesoljni cerkveni zbor, ugotavljamo, da je bila njegova teološko-pastoralna slutnja tudi na tem področju podobno napredna. V ključnih potezah se ujema z idejami, ki jih je za vesoljno Cerkev izrazil drugi vatikanski koncil v izjavi *Nostra aetate* (1965). Iskali smo tudi sledi morebitnih Slomškovih direktnih osebnih stikov z Judi, saj je bilo ob prestavitvi škofijskega sedeža v Maribor (1859) tam tudi nekaj Judov, a zgodovinskih sledi o takih stikih za zdaj ni bilo mogoče odkriti.

Ključne besede: Slomšek, judovstvo, mariborski Judje

Slomšek's Attitude Towards Judaism

The important role of bl. Anton Martin Slomšek (1800–1862) in the initial ecumenical works in Central Europe is relatively well researched. But there is practically no research on his attitude towards Judaism. With this research, we discover his theoretical relationship to Jews and their biblical traditions by reviewing his sermons and pastoral texts, where he largely draws from the Bible. From his interpretations of

---

* <https://doi.org/10.34291/Edinost/75/02/Turnsek>

Judovsko-krščanski viri in razsežnosti dialoga
Jewish-Christian Sources and Dimensions of Dialogue

passages of the word of God, it is possible to deduce his attitude. Since in many pastoral views and attitudes he practically »overtakes« the Second Vatican Ecumenical Council, we find that his theological-pastoral foreboding was similarly advanced in this area. In essential lines, it coincides with the ideas expressed for the universal Church by the Second Vatican Council in its statement Nostra aetate (1965). We also looked for traces of possible Slomšek's direct personal contacts with Jews, since at the introduction of the diocesan seat in Maribor (1859) there were also a few Jews, but for now historically traces of such contacts could not be found.

Key words: *Slomšek, Judaism, Jews of Maribor*

Terezija Snežna Večko

Svetopisemska postava o ženski: pomoč, ovira ali odvisno od interpretacije?*

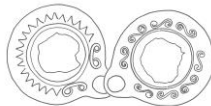
Judovska postava, ki se nahaja v Drugi, Tretji, Četrti in Peti Mojzesovi knjigi, opredeljuje med drugim zakonske in družinske pravne odnose. Ti razodevajo patriarhalni ustroj izraelske skupnosti. Zakonski in družinski predpisi ščitijo predvsem pravice moža in očeta. Sprašujemo se, kakšen položaj je v njih dodeljen ženski. V članku z eksegetsko in primerjalno metodo analiziramo pravno razmerje med možem in ženo v judovski postavi ter mestoma v rabinski interpretaciji. Ugotavljamo, da je ženska/žena imela moškemu/možu podrejen, vendar razmeroma dober pravni položaj. Soočimo ga z Jezusovo razlago nekaterih zakonov. Iščemo temelje za drugačen Jezusov pristop v Stari in Novi zavezi. Trdimo, da Jezus razodeva celosten pogled na človeka, moškega in žensko, kakršen se nahaja v postavi, vendar ga nihče ni videl tako kot on. S tem novim pogledom lahko moški in ženska/mož in žena zaživita v prenovljenem dostojanstvu in harmoniji.

Ključne besede: Mojzesova postava, Mišna, zakon, moški, ženska, devica, mož, žena, posilstvo, prešuštvo, ločitev, usmrtitev, Jezus Kristus

The Biblical Law about Woman: Assistance, Obstacle, or Dependent on Interpretation?

The Jewish Law found in Exodus, Leviticus, Numbers and Deuteronomy defines, among others, conjugal and family relations. They reveal the patriarchal organization of the Israelite community. The conjugal and family prescriptions mainly protect the rights of a man and

* <https://doi.org/10.34291/Edinost/76/Vecko>

Judovsko-krščanski viri in razsežnosti dialoga
Jewish-Christian Sources and Dimensions of Dialogue

a father. We pose a question what position was given to a woman. We analyse the legal relation between a husband and a wife in the Jewish law and partly in the rabbinical interpretation. We use exegetical and comparative methodology. We state that a woman/wife was subordinated to a man/husband, yet she was granted a relatively good legal position. We confront it with Jesus' interpretation of some laws. We look for the foundations of Jesus' different approach in the Old and in the New Testaments. We assert that Jesus reveals a holistic view of a human being, of a man and a woman, as it is contained in the Jewish law, yet nobody perceived it as him. Within this new view a man/husband and a woman/wife are able to live in a renewed dignity and harmony.

Key words: *Mosaic Law, Mishnah, law, man, woman, virgin, husband, wife, rape, adultery, divorce, execution, Jesus Christ*

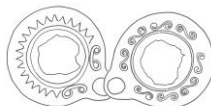

Polona Vidmar

Upodobitve Živega križa v slikarstvu na Štajerskem

Upodobitve Živega križa z alegoričnim prikazom Kristusove smrti na križu kot koncem Stare zaveze in začetkom Cerkve so vsebovale številne agresivno protijudovsko naravnane likovne motive. Na območju Štajerske lahko upodobitvam sledimo od sredine 15. do začetka 17. stoletja. V prispevku je obravnavana zlasti stenska slika v župnijski cerkvi sv. Jurija na Ptuju, ki je nastala v zadnjih desetletjih 15. stoletja, ko na Ptuju ni bilo več judovske občine. Zaradi fragmentarne ohranjenosti lahko preučujemo samo upodobitve Boga Očeta, angelov, Marije in Eve, medtem ko je mogoče uničene dele rekonstruirati na podlagi drugih slikarskih del iz štajerskega slikarstva in freske Tomaža Artule (Tomaža Beljaškega) v župnijski cerkvi sv. Andreja v Vratih-Megvarje (Thörl-Maglern) na Koroškem. Prispevek je posvečen raziskavi umestitve stenske slike v cerkveni prostor in povezave z drugimi naslikanimi ikonografskimi motivi v podaljšku južne ladje ptujske cerkve. Namen raziskave je tudi obravnava vprašanja naročništva ptujske slike.

Ključne besede: križanje, Živi križ, stensko slikarstvo, Ptuj, župnijska cerkev sv. Jurija na Ptuju, Judje na Ptuju

Bojan Žalec

Buber in Kierkegaard: eksistencialni odnosni personalizem, religija in družba

Članek predstavi primerjalno analizo Sorena Kierkegaarda in Martina Bubra, ki v določenem smislu predstavlja tudi prispevek k analizi odnosa med judovstvom in krščanstvom. Kljub Bubrovi (neutemeljeni) kritiki Kierkegaarda kot individualista, v njegovem delu *Problem človeka*, in vsekakor večji analitični razdelanosti Kierkegaardovih besedil od Bubrovih, je med njunima pristopoma velika podobnost. Oba lahko uvrstimo med personaliste in to med eksistencialne odnosne personaliste. Matrica vsega Kierkegaardovega razmišljanja je odnos človek-Bog oziroma božji klic in človekov odziv nanj, pri Bubru pa to strukturno mesto zavzema odnos jaz-ti. V članku bomo primerjalno predstavili graditev stališča obeh mislecev iz omenjenih zastavitev, pri čemer bomo posebno pozornost posvetili odnosu med religioznim na eni strani in socialnim oziroma družbenim na drugi. Primerjalno bomo predstavili njuno razvitje kritike tako individualizma kot tudi kolektivizma ter predstavili pojmovanje odnosa med družbeno-socialnim in religioznim. Pokazali bomo, da sta bila tako Kierkegaard kot tudi Buber eksistencialna misleca tudi v družbeno-političnem pogledu. Oba sta poudarjala pomen odnosa, stika in komunikacije z drugim. Zato sta bila kritična do vseh negativnih dejavnikov komunikacije in dialoga ter do institucionalnih fenomenov in družbenih praks, ki so eksistencialno oziroma duhovno neustrezni. V tem smislu lahko trdimo, da sta oba misleca predstavnika politike eksistence. V tej luči je potrebno razumeti Kierkegaardovo kritiko kristjanstva in Bubrovo kritiko Herzlove variante sionizma.

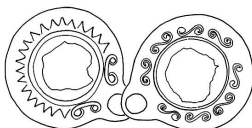
Ključne besede: Soren Kierkegaard, Martin Buber, odnosni personalizem, eksistenca, religija, družba, politika

Judovsko-krščanski viri in razsežnosti dialoga

Jewish-Christian Sources and Dimensions of Dialogue

Dogodek je potekal pod
častnim pokroviteljstvom
predsednika Republike Slovenije
Boruta Pahorja.

*The honorary patron
of the event was the President
of the Republic of Slovenia,
Borut Pahor.*

Pripravo in izvedbo mednarodnega
znanstvenega simpozija
Judovsko-krščanski viri in
razsežnosti dialoga so podprli

*The organisation and realisation of the
International Scientific Symposium Jewish-
Christian Sources and Dimensions of
Dialogue were supported by*

MESTNA OBČINA MARIBOR

Veleposlaništvo
Države Izrael

KATOLIŠKA
CERKEV

Dokument je bil posodobljen 28. 4. 2021.